

Framtidsutskottet

Framtidsredogörelse, del 1 Strategisk omvärldsanalys och scenarier för 2045

INLEDNING

Remiss

Framtidsredogörelse, del 1 Strategisk omvärldsanalys och scenarier för 2045 (SRR 7/2025 rd): Ärendet har remitterats till framtidsutskottet för betänkande och till stora utskottet, grundlagsutskottet, utrikesutskottet, finansutskottet, revisionsutskottet, förvaltningsutskottet, lagutskottet, kommunikationsutskottet, jord- och skogsbruksutskottet, försvarsutskottet, kulturutskottet, social- och hälsovårdsutskottet, ekonomiutskottet, underrättelsetillsynsutskottet, arbetslivs- och jämställdhetsutskottet och miljöutskottet för utlåtande. Utlåtande får lämnas fram till 1.3.2026.

Utlåtanden

Följande utlåtanden har lämnats i ärendet:

- miljöutskottet MiUU 22/2025 rd
- försvarsutskottet FsUU 15/2025 rd
- stora utskottet StoUU 9/2025 rd
- kulturutskottet KuUU 20/2025 rd
- jord- och skogsbruksutskottet JsUU 1/2026 rd
- arbetslivs- och jämställdhetsutskottet AjUU 1/2026 rd
- revisionsutskottet ReUU 1/2026 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- ledande expert Saara Tamminen, statsrådets kansli
- ledande sakkunnig Jaana Tapanainen-Thiess, statsrådets kansli
- enhetschef Jouni Varanka, statsrådets kansli
- specialsakkunnig Sami Heikkilä, försvarsministeriet
- finansråd, enhetschef Katju Holkeri, finansministeriet
- naturresursråd Kirsi Mäkinen, jord- och skogsbruksministeriet
- forskningsdirektör Mikko Peltonen, jord- och skogsbruksministeriet
- överdirektör Tarja Haaranen, miljöministeriet
- ledande effektivitetsrevisor Sami Vuorinen, Statens revisionsverk
- direktör Hiski Haukkala, Utrikespolitiska institutet
- äldre forskare Tuomas Iso-Markku, Utrikespolitiska institutet

Betänkande FrUB 1/2026 rd

- biträdande direktör Samu Paukkunen, Utrikespolitiska institutet
- analytiker Heidi Hanhijärvi, Europeiska kompetenscentret för motverkande av hybridhot
- överstelöjtnant Christian Perheentupa, Försvarshögskolan
- specialsakkunnig Niilo Luotonen, Statens ekonomiska forskningscentral
- forskarprofessor Heikki Lehtonen, Naturresursinstitutet
- forskarprofessor Pasi Rikkinen, Naturresursinstitutet
- ledande expert Juhani Eronen, Transport- och kommunikationsverket, Cybersäkerhetscentret
- forskarprofessor Heikki Hiilamo, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- chefsforskare Maria Vaalavuo, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- branschdirektör Jari Liski, Meteorologiska institutet
- chefsforskare Suvi Huttunen, Finlands miljöcentral
- forskarprofessor Minna Kaljonen, Finlands miljöcentral
- ledande expert Mikko Dufva, Jubileumsfonden för Finlands självständighet Sitra
- direktör Veera Heinonen, Jubileumsfonden för Finlands självständighet Sitra
- direktör Anna-Liisa Heusala, Alexanderinstitutet, Helsingfors universitet
- prodekanus Tiina Airaksinen, Helsingfors universitet
- professor emeritus Janne Hukkinen, Helsingfors universitet
- professor emeritus Atte Korhola, Helsingfors universitet
- professor Teivo Teivainen, Helsingfors universitet
- professor i hållbarhetsvetenskap Reetta Toivanen, Helsingfors universitet
- professor Minna van Gerven, Helsingfors universitet
- konsortiedirektör, universitetslektor, docent Anna-Mari Wallenberg, Helsingfors universitet
- Jean Monnet-professor Hanna Tuominen, Helsingfors universitet, Centrum för Europaforskning
- professor i miljöpolitik Rauno Sairinen, Östra Finlands universitet
- forskare, lektor Panu Moilanen, Jyväskylä universitet
- industriprofessor Pasi Vainikka, Villmanstrand-Lahtis tekniska universitet LUT
- direktör Floora Ruokonen, Finlands Akademi
- professor Marko Lehti, Tammerfors universitets freds- och konfliktforskningscenter
- biträdande professor Rinna Kullaa, Tammerfors universitet
- projektspecialist Kaisa-Maria Suomalainen, Centret för framtidsforskning, Åbo universitet
- biträdande professor Nora Fagerholm, Åbo universitet
- professor Maija Setälä, Åbo universitet
- arbetslivsprofessor Hanna Smith, Vasa universitet
- professor Maria Ackrén, Grönlands universitet Ilisimatusarfik
- framsynschef Soile Ollila, Business Finland Oy
- klimatdirektör Hanna Wesslin, Helsingfors stad
- forskare Ville Lähde, forskningsenheten BIOS
- framtidsdesigner Minna Koskelo, Futures Finland Ry & Yksitoista Helsinki Oy
- CEO Teppo Turkki, Oy Kan Sei Consulting Ltd
- teamledare Antti-Jussi Tahvanainen, Teknologiska forskningscentralen VTT Ab
- senior sakkunnig Vera Djakonoff, Demos Helsingfors
- chefsforskare Kari Jalonen, Demos Helsingfors
- utredningschef Atte Ojanen, Demos Helsingfors
- verkställande direktör Katri Sarkia, Demos Helsingfors
- direktör för företagsansvar Satumaija Levón, Livsmedelsindustriförbundet rf

Betänkande FrUB 1/2026 rd

- chef för internationella ärenden Sanna Lindgren, Nuorten Akatemia
- aktiv medlem med intresse för innovationer och utveckling Erkki Aalto, Sällskapet för framtidsstudier rf

Skriftligt yttrande har lämnats av

- statsrådets kansli
- utrikesministeriet
- justitieministeriet
- inrikesministeriet
- försvarsministeriet
- finansministeriet
- undervisnings- och kulturministeriet
- jord- och skogsbruksministeriet
- kommunikationsministeriet
- arbets- och näringsministeriet
- social- och hälsovårdsministeriet
- miljöministeriet
- Utrikespolitiska institutet
- direktör Anna-Liisa Heusala, Alexanderinstitutet, Helsingfors universitet
- prodekanus Tiina Airaksinen, Helsingfors universitet
- professor Hannu Juusola, Helsingfors universitet
- professor Tomas Roslin, Helsingfors universitet
- professor i hållbarhetsvetenskap Reetta Toivanen, Helsingfors universitet
- professor Pami Aalto, Tammerfors universitet
- direktör Juha Kaskinen, Centret för framtidsforskning, Åbo universitet
- Naturresursinstitutet
- ledande beredskapsexpert Juha Ilkka, Försörjningsberedskapscentralen
- forskarprofessor Minna Kaljonen, Finlands miljöcentral
- Självständighetsjubileets barnstiftelse sr
- forskningsdirektör Antti Kauhanen, Näringslivets forskningsinstitut ETLA
- biträdande professor Anu Mutanen
- CRITICAL projektet
- CMI - Martti Ahtisaari Peace Foundation.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Statsrådet lämnar varje valperiod riksdagen en tvådelad framtidsredogörelse vars syfte är att identifiera frågor som är viktiga för beslutsfattandet och som kräver särskild uppmärksamhet i framtiden. Den långsiktiga och fortgående strategiska framtidsdialogen mellan Finlands regering och riksdag är en politisk innovation som uppmärksammas också internationellt och som många andra länder har tagit modell av.

Den första delen av statsrådets framtidsredogörelse, Strategisk omvärldsanalys och scenarier för 2045 (SRR 7/2025 rd), har utarbetats i enlighet med riksdagens klämmor (FrUB 1/2022 rd — SRR 16/2022 rd) som tjänsteuppdrag vid ministerierna i samarbete. Därför har redan utarbetandet

Betänkande FrUB 1/2026 rd

av redogörelsen stärkt den förvaltningsövergripande strategiska diskussionen om Finlands framtid.

Redogörelsen innehåller en strategisk omvärldsanalys (identifiering och strukturering av förändringsfaktorer), systematisk och strukturerad hantering av osäkerhetsfaktorer samt fyra scenarier som bildar systemiska helhetsanalyser fram till 2045 (20 år):

- *En värld av samarbete,*
- *Teknikjättarnas värld,*
- *En värld av block,*
- *Kollapsande värld.*

Scenarierna binder ihop alternativa utvecklingsförlopp, beskriver deras interna växelverkan och bildar en långsiktig systemisk helhetsbild av möjliga geopolitiska, teknologiska, ekonomiska, samhällsliga, miljömässiga och lagstiftningsmässiga utvecklingsförlopp. Ministeriernas gemensamma och kontinuerliga uppföljning av omvärlden säkerställer att prognostiseringen inte utgår från noll i början av respektive valperiod, utan scenariebeskrivningarna består av både kontinuitet och nya formuleringar. Ministeriespecifika ansvar har fastställts för uppföljningen och uppdateringen av förändringsfaktorerna. Dessutom håller man på att utveckla en ny digital plattform för att underlätta den kontinuerliga uppföljningen.

De presenterade scenarierna är möjliga utfall. De försöker inte gissa eller förutsäga framtiden och ingen av dem förverkligas som sådan. Många betydande fenomen och utvecklingsgångar kan bli verklighet i alla scenarier. Dessa frågor är oberoende av scenarierna, viktiga för beslutsfattandet och kräver särskild uppmärksamhet och bör i vilket fall som helst främjas i nuläget för att utveckla Finlands framtidsberedskap. Frågorna behandlas i avsnitt 8 (Utveckling av Finlands framtidsberedskap). Avsnittet kan rentav anses vara ett av redogörelsens huvudsakliga resultat, och många av de riksdagsutskott som lämnat ett utlåtande om redogörelsen har kommenterat just avsnitt 8.

Också vid granskningen av de 14 kritiska osäkerhetsfaktorer som behandlas i redogörelsen har fyrfältare använts:

- **EU: Alternativa utvecklingsförlopp för osäkerhetsfaktorerna fram till 2045:** Ett starkt men hotat EU-fort/Ett inflytelserikt och nätverkande EU/Ett sönderfallande och svagt EU/Ett backande och ekonomifokuserat EU
- **Förenta staterna: Alternativa utvecklingsförlopp för osäkerhetsfaktorerna fram till 2045:** USA som en kraftfull aktör/USA:s amerikanska dröm/USA:s mardröm/Ett USA med minskat inflytande
- **Kina: Alternativa utvecklingsförlopp för osäkerhetsfaktorerna fram till 2045:** Ett oberäkneligt Kina/Ett polyfont Kina/Ett förlamat Kina/Ett självbelåtet Kina
- **Ryssland: Alternativa utvecklingsförlopp för osäkerhetsfaktorerna fram till 2045:** Ett putinistiskt Ryssland/Ett demokratiserat Ryssland/Ett fascistiskt Ryssland/Ett regionernas Ryssland
- **Säkerhet: Alternativa utvecklingsförlopp för osäkerhetsfaktorerna fram till 2045:** Säkerhet för ett fåtal/Existentiell otrygghet/En säker värld/Vacklande säkerhet

Betänkande FrUB 1/2026 rd

- **Global ekonomi: Alternativa utvecklingsförlopp för osäkerhetsfaktorerna fram till 2045:** En ekonomi enligt gammalt mönster/En ekonomi präglad av rättvis tillväxt/En krisdrabbad global ekonomi/En multipolär global ekonomi
- **Den gröna omställningen: Alternativa utvecklingsförlopp för osäkerhetsfaktorerna fram till 2045:** Teknikdriven grön omställning/Segertåg för grön omställning/Nedgång för den gröna omställningen/Långsam grön omställning
- **Planetära gränser: Alternativa utvecklingsförlopp för osäkerhetsfaktorerna fram till 2045:** Hot om ekologisk kollaps/Mot ett gott liv inom de planetära gränserna/Ekologisk dystopi/Brytpunkter har flyttats
- **Den tekniska omvälvningen: Alternativa utvecklingsförlopp för osäkerhetsfaktorerna fram till 2045:** En tid av teknikstrid/En tid av teknikoptimism/En tid av tekniknedgång/En tid av teknikdynastier
- **Kompetens: Alternativa utvecklingsförlopp för osäkerhetsfaktorerna fram till 2045:** En värld av förlorad potential/Förädling av information och kunskap i öppna nätverk/Kontroll av kunskap och kompetens/Den tekniska elitens inhägnade trädgårdar
- **Värderingar och attityder: Alternativa utvecklingsförlopp för osäkerhetsfaktorerna fram till 2045:** Nationalistiska värderingar/Universalistiska värderingar/Atomiserade värderingar/Nya klaners delade värderingar
- **Välfärd: Alternativa utvecklingsförlopp för osäkerhetsfaktorerna fram till 2045:** Välfärdsbubblor/Ekosocial välfärd/Välfärd för de utvalda/Sämre upplevd välfärd
- **Migration: Alternativa utvecklingsförlopp fram till 2045:** Behovsorienterad migration/Frivillig migration/Okontrollerad migration/Kontrollerad migration
- **Demokrati och rättsstat: Alternativa utvecklingsförlopp för osäkerhetsfaktorerna fram till 2045:** Vetokrati/En demokratisk rättsstat med högt förtroende/Kontrollerande autoritarism/Demokrati och rättsstat under storföretagens kontroll

I bilaga 1 till redogörelsen finns en sammanfattning av identifierade förändringsfaktorer. En mer omfattande översikt på nästan 500 sidor har publicerats som en separat rapport (Strategiska omvärldsanalysen i del 1 i framtidsredogörelsen, Statsrådets publikationer 2024:54).

I omvärldsanalysen identifieras följande 26 förändringsfaktorer:

Strategisk konkurrens i en allt mer multipolär värld; EU strävar efter ett starkare geopolitiskt aktörskap; Tudelningen i Förenta staterna fördjupas; Kina erbjuder en alternativ världsordning; Ryssland förblir en betydande internationell aktör, säkerhetsfaktor och säkerhetsutmaning; Säkerheten försämras och säkerhetsmiljön förblir instabil; Det arktiska områdets strategiska betydelse ökar; Förändringar i det globala ekonomiska systemet; Stora förändringar i ekonomin; Gröna omställningen — mot en ekologiskt hållbar ekonomi; Konkurrensen om naturresurser styr mot cirkulär ekonomi; Förändringarna i arbetet och arbetslivet utmanar nuvarande arbetssätt; Den ojämna demografiska utvecklingen fortsätter; Migrationens betydelse ökar; Urbaniseringen fortsätter; Motstridig utveckling av ojämlikhet och likabehandling; Det mänskliga kapitalet ökar, kompetensbehoven förändras och FUI-verksamhetens betydelse framhävs; Utmaningarna i anslutning till välfärd, hälsa och levnadsvanor förändras; Värderingar, attityder, världsåskådningar och levnadsvanor förändras; Omvälvande tekniker förändrar vardagen, näringslivet och samhällena; Rymdverksamhetens betydelse ökar i

Betänkande FrUB 1/2026 rd

vardagstjänster och inom militär verksamhet; Klimatuppvärmningen accelererar; Naturens mångfald utarmas; Miljöns tillstånd försämras; Rättsstatens stabilitet försvagas; Försämrad demokratiutveckling

Redogörelsens scenarier har dessutom kompletterats med vilda kort som bland annat hänför sig till att Afrikas betydelse växer, Ryssland kollapsar, en istid inträffar i Europa, extrem livslängd, den orbitala infrastrukturen kollapsar (p.g.a. rymdskrot), upprustningskapplöpning i rymden, slutet på World Wide Web, privatisering av valutasystemet och avveckling av kontanter samt ett sönderfall av det traditionella partisystemet.

Med vilda kort avses oförutsedda händelser eller utvecklingsförlopp. De kan till exempel användas som störningar som stöder scenarierna eller förändrar dem.

Som ett led i utarbetandet av framtidsredogörelsens del 1 har det också förts 40 framtidsdialoger som engagerat medborgare och i synnerhet unga. Framtidsdialogerna arrangerades av stiftelsen Erätauko-säätiö i samarbete med olika aktörer. Helheten bidrar till regeringsprogrammets mål att stärka demokratin, delaktigheten och förtroendet i samhället samt främja barns och ungas delaktighet. Resultaten från framtidsdialogerna behandlas i avsnitt 7, men de användes också i en sammanfattande rapport om säkerhet och förtroende som publicerades hösten 2024 (Säkerhet och förtroende: Erfarenhetsrapport från de nationella dialogerna våren 2024, Henttonen, Kareinen och Alhanen).

Det omfattande och mångskiktade framtidsarbetet innehåller också regeringens anmärkningar utifrån redogörelsen. Enligt redogörelsen understryker de konstanta förändringarna i omvärlden behovet av åtgärder som stöder Finlands framtidsberedskap i alla tänkbara globala lägen. Det är viktigt att vi ser till att det finns tillräckligt många strategiska handlingsalternativ för att trygga Finlands intressen och hantera komplexa och oförutsedda utmaningar. Ekonomiskt handlingsutrymme, yttre och inre säkerhet och en hög utbildnings- och kompetensnivå stärker samhällets hållbarhet och resiliens. De skapar förutsättningar både att svara på de utmaningar och risker som identifierats i olika scenarier och att nå framgång oberoende av vilka utmaningar framtiden för med sig.

Framtidsredogörelsens första del har utarbetats med stöd av ministeriernas gemensamma och fortlöpande framsyn. Genom framtidsorienterad bevakning av omvärlden genereras statsrådets internt uppdaterade förståelse för omvärldens utveckling samt skapas en proaktiv verksamhetskultur och förutsättningar för en förvaltning som är förberedd på framtida förändringar. Framtidsredogörelsens faktaunderlag utnyttjas bland annat för

- regeringens halvtidsgranskning,
- regeringens utlåtanden om lägesbilden och strategier,
- ministeriernas strategiska planering, strategiarbete och politiska planering,
- författningar och beslut,
- stöd för riskhantering och framtagning av lägesbild,
- identifiering av forsknings- och utvecklingsbehov,
- statsrådets kanslis hållbarhetsanalys,
- resultatstyrning, verksamhets- och ekonomiplanering.

Betänkande FrUB 1/2026 rd

I redogörelsen konstateras det att framtidsredogörelsens genomslag och användningen av den kommer att ytterligare höjas genom beredningen inom statsrådet.

KOMMENTARER SOM BEGÄRTS AV SAKKUNNIGA OM REDOGÖRELSEN SAMT UTLÅTANDEUTSKOTTENS KOMMENTARER

Framtidsutskottet ordnade sakkunnighörandena för del 1 i statsrådets framtidsredogörelse i två etapper. Hösten 2025 tog man del av de sakkunnigas allmänna bedömningar av kvaliteten på den prognostisering som dokumenterats i redogörelsen, redogörelsens ändamålsenlighet, ändamålsenligheten i processen för utarbetandet av redogörelsen och kontinuiteten i statsrådets prognostisering. Efter dessa höranden beslutade utskottet vilka teman det skulle fortsätta att höra sakkunniga om våren 2026. Temana var

- framtidstänkande,
- olika sanningar i den föränderliga världsordningen,
- hot och möjligheter med artificiell intelligens,
- arktisk problematik,
- miljörelaterade lösningar med flera fördelar,
- rättvis grön omställning
- den ekologiska krisens konsekvenser på lång sikt.

Av de övriga utskotten gav följande utlåtanden om framtidsredogörelsen: miljöutskottet (MiU), försvarsutskottet (FsU), stora utskottet (StoU), kulturutskottet (KuU), jord- och skogsbruksutskottet (JsU), arbetslivs- och jämställdhetsutskottet (AjU) och revisionsutskottet (ReU). I sina utlåtanden fäste utskotten uppmärksamhet bland annat vid försämringen av miljöns tillstånd, främjandet av hållbarhetsomställningen, matomställningen och livsmedelstryggheten, hållbar bioekonomi, regional rättvisa i hållbarhetsomställningen, yttre och inre säkerhet, Europeiska unionens framtid, produktivitetsutvecklingen, inläring och kunnande och utnyttjandet av artificiell intelligens i ekonomin och arbetslivet, barnperspektivet samt beaktandet av kommande generationer i beslutsfattandet. En del utskott tog också ställning till det tekniska genomförandet av framtidsredogörelserna.

Allmänna bedömningar av redogörelsen

Kvaliteten på prognostiseringen i redogörelsen. De sakkunniga ansåg genomgående att framtidsredogörelsens första del som helhet är systematisk och av hög kvalitet. Det konstaterades uppfylla de viktigaste kriterierna för strategisk framsyn, det vill säga ett långt tidsperspektiv, explicit hantering av osäkerheter och ett scenariobaserat angreppssätt.

Å andra sidan upprepas i många sakkunnigytranden också iakttagelsen om att trots att prognostiseringen håller hög kvalitet så förblir den på en allmän nivå. Redogörelsen innehåller inga sannolikhetsbedömningar av scenarierna och de förändringskrafter och utvecklingsförlopp som hänför sig till dem, och inte heller någon klar åtskillnad mellan sannolika och oundvikliga utvecklingsförlopp och ytterst verkningsfulla men osannolika osäkerhetsfaktorer. Bristen på sannolikhetsbedömningar konstaterades försvåra prioriteringen inom beslutsfattandet. I somliga yttranden efterlystes också ett mer systematiskt utnyttjande av aktuella forskningsrön vid skapandet av scenarier.

Betänkande FrUB 1/2026 rd

Framtidsutskottet bad sakkunniga bedöma också vilka aspekter som förblir osynliga i redogörelsen. En av de vanligaste iakttagelserna är att redogörelsens starka betoning på den globala omvärlden försätter förändringarna inom Finland i en sekundär ställning. Detta sågs inte som en direkt brist, utan uppfattades som en vald avgränsning eller betoning. Sakkunniga påminde dock om att förändringen i befolkningsstrukturen, den regionala utvecklingen och dynamiken i samhället (såsom förtroendet för samhället, relationerna mellan generationerna och medborgarnas förändringsbenägenhet) inte lyfts fram i redogörelsen, trots att till exempel den åldrande befolkningen och låga nativiteten som känt är betydande långsiktiga förändringsfaktorer för Finland.

När det gäller det internationella perspektivet påpekades det i sin tur att en betydande del av världen utesluts ur framtidsredogörelsens scenarier, till exempel en stor del av Asien (med undantag för Kina), hela Latinamerika samt de nordiska länderna och Baltikum. Det inskränker det globala perspektivet och den samlade bedömningen av världsordningen.

Trots att miljöfrågor och klimatförändringen ingår i redogörelsen, är de ekologiska brytpunkterna enligt flera sakkunniga underrepresenterade i förhållande till deras betydelse. Brytpunkter nämns, men deras sannolikhet bedöms inte och de snabba, oåterkalleliga och icke-linjära konsekvenser som är kopplade till dem och får dominoeffekter som påverkar samhället, ekonomin och säkerheten lyfts inte fram som en central drivkraft för scenarierna, utan de hamnar i skuggan av den globala maktpolitiken och den geopolitiska analysen. Enligt de sakkunniga minskar detta förståelsen för framtida risker och beredskapen inför dem. De snabba förändringarna i Arktis och Östersjön är ett exempel på en systemrisk vars strategiska betydelse för Finlands säkerhet, ekonomi och beredskap enligt sakkunnigyttandena bör lyftas fram tydligare.

Också de möjliga effekterna av radikala tekniska utvecklingsförlopp kunde enligt sakkunniga ha integrerats starkare i redogörelsens helhetsbild, och likaså de möjliga effekterna av de vilda korten, som i sig förtjänstfullt lyfts fram. Redogörelsen behandlar alltså enligt de sakkunniga inte hur sådana möjliga utvecklingsförlopp som inte är linjära eller kontrollerbara påverkar scenarierna eller de politiska valen.

De sakkunniga som gav framtidsutskottet en allmän bedömning av redogörelsen identifierade inte relevanta aktörer som skulle ha blivit helt osynliga, men det saknas reflektion kring vem som är ansvarig för åtgärderna: Vad gör förvaltningen, företagsfältet eller den tredje sektorn i olika scenarier? Och vilken roll spelar det civila samhället, de unga eller olika befolkningsgrupper och regionala aktörer? Vissa sakkunniga påpekade att redogörelsen inte granskar för vem olika framtidsbilder är gynnsamma och vems verksamhetsmöjligheter som inskränks, eftersom framtidsscenarierna i första hand beskrivs genom stater och stora strukturer, inte med tanke på människors vardag, erfarenheter eller konkret aktörskap.

Redogörelsens och redogörelseprocessens syfte och nytta. Betydelsen av redogörelsens prioriteringar och bortval beror på vad som eftersträvas med redogörelsen. Enligt sakkunniga har framtidsredogörelsens framsynsinnehåll tydligt formulerats som stöd för regeringens, statsrådets och ministeriernas strategiska beslutsfattande. De sakkunniga ansåg att de valda prognosmetoderna är ändamålsenliga. Den inkluderande och förvaltningsövergripande redogörelseprocessen ansågs också stödja tjänstemännens framsynskompetens, bilda ett

Betänkande FrUB 1/2026 rd

gemensamt språk mellan förvaltningsområdena och förbättra lägesbilden och överföringen av framsynsresultaten till det praktiska beslutsfattandet. Särskilt välkomnades det avsnitt i redogörelsen där ministerierna öppnar upp hur de utnyttjar redogörelsen.

Strävan efter systematik och en delad lägesbild kan enligt de sakkunniga göra framsynen mindre visionär. I somliga yttranden väcktes frågan om man i redogörelsen har använt de bästa möjliga metoderna för att även bredda tänkandet och ge plats för fantasin. Det påmindes om att beskrivningen av möjliga framtider samtidigt begränsar diskussionsramen inom vilken det politiska tänkandet äger rum. Redogörelsen har utarbetats som tjänstemannaarbete och betonar till exempel beredskapen och riskhanteringen, vilket medför att möjligheterna beskrivs på en tämligen allmän och traditionell nivå och att den proaktiva förnyelse eller de framtider som Finland aktivt kan sträva efter inte ligger i fokus.

Enligt sakkunniga möjliggör transparent dokumentation av metoderna att redogörelsen utnyttjas också i andra framsynsprocesser. Också en del av dem som yttrade sig till framtidsutskottet konstaterade att de utnyttjar redogörelsen i sitt framsynsarbete, strategiarbete eller som stöd för riskhantering och beredskap. En sådan nytta framhövdes särskilt i organisationer som redan har färdigheter att tolka och vidareförädla prognostiseringsuppgifter. Sakkunniga anser att redogörelsens innehåll i sin nuvarande form inte är lättillgängligt för en bred publik eller medborgarna och inte heller för organisationer som saknar framsynskompetens. Med andra ord fungerar den bra som ett internt verktyg för samordning inom förvaltningen, men initierar ännu inte någon samhällsdebatt. De omfattande framtidsdialogerna som genomfördes för redogörelsen med medborgare uppskattades, men deras ställning upplevdes som oklar: Hur påverkar den information som samlats genom dialogerna scenarierna, prioriteringarna eller slutsatserna? Hurdan information producerar dialogerna överhuvudtaget och hur ska den användas i förhållande till expertbaserad prognostisering?

Redogörelseprocessens kontinuitet. I sakkunnigytrandena konstateras det att den parlamentariska styrningen av redogörelsen har varit lyckad och att redogörelsen beaktar riksdagens klämningar väl. Den strategiska framsynen och det förvaltningsövergripande angreppssättet har stärkts, scenarier har genomförts och redogörelsen har utarbetats i två delar, av vilka den första skapar en grund för prognostisering och den andra möjliggör politiska riktlinjer. Dessutom har förändringsfaktorerna i den föregående redogörelsen utnyttjats som material, det vill säga prognostiseringen börjar inte från noll vid ingången av varje valperiod. De sakkunniga var i stor utsträckning eniga om att redogörelseprocessen har utvecklats betydligt från tidigare valperioder och att prognostiseringen har lett till kontinuerligt förvaltningsövergripande samarbete och samarbetspraxis. Flera sakkunniga ansåg att redogörelseprocessens centrala betydelse är att framsyn institutionaliseras som en del av tjänstearbetet och en god beredning, vilket stärker Finlands framtidsberedskap.

De sakkunniga föreslår flera riktningar för fortsatt utveckling av redogörelseprocessen:

- Stärkt koppling till beslutsfattandet: Redogörelsen bör ännu tydligare betjäna resursfördelningen, lagberedningen och de strategiska valen. Det förutsätter att också ledningen förbinder sig och att beslutsfattarna har framtidsläskunnighet.

Betänkande FrUB 1/2026 rd

- Definition av redogörelsens uppföljning: Hur följs utfallet av scenarierna upp? Vem ansvarar för uppföljningen? Vilken tidsram och vilka mätare används för att bedöma utvecklingen? Hur främjas ”åtgärder som är oberoende av scenarierna” i praktiken?
- Betoning av ett perspektiv som omfattar flera valperioder: Hur stöder framsyn långsiktigt beslutsfattande? Bidrar den till att skapa eller uppnå gemensamma nationella mål?
- Stärkt delaktighet: Hur integreras medborgardialogerna och andra inkluderande element tydligare i helheten?

Utlåtandeutskottens kommentarer. Också en del av de utskott som gav ett utlåtande om redogörelsen tog ställning till redogörelsens genomförande. Såväl miljöutskottet, försvarsutskottet som stora utskottet anser att redogörelsens scenarier beskriver mycket olika möjliga utvecklingsvägar samtidigt som de åtgärder som beskrivs i redogörelsen och som i vilket fall som helst ska vidtas oberoende av scenariot bildar en motiverad grund för planeringen och beslutsfattandet på både kort och lång sikt. Miljöutskottet konstaterar att redogörelsens struktur i två steg, där riksdagen framför sina synpunkter redan efter redogörelsens första del, främjar den parlamentariska förankringen och en konsekvent politik i frågor som är centrala för Finlands framtid.

I framtiden bör framtidsanalysen och användningen av framtidsredogörelsen enligt miljöutskottet kopplas starkare och ännu mer systematiskt till de centrala styrprocesserna. Enligt miljöutskottet kan man med hjälp av framsyn och scenarier identifiera vad man kan och borde påverka, och utskottet anser att redogörelsen ur denna synvinkel är ett viktigt verktyg också med tanke på beslutsfattandet på kort sikt.

Enligt försvarsutskottet är scenarierna viktiga verktyg också vid förberedelser inom försvaret och säkerhetspolitiken. Försvarsutskottet konstaterar att det är nödvändigt att experter inom försvarsförvaltningen systematiskt deltar i beredningen av kommande redogörelser för att försvarets synpunkter, den militära säkerhetens utveckling och särdragen i den internationella omvärlden ska beaktas på ett heltäckande sätt i statsrådets framtidsarbete.

Stora utskottet anser i sin tur att den framtida utvecklingen alltid är förenad med osäkerhetsfaktorer, och således kan slutresultatet vara en kombination av olika scenarier. De konstanta och snabba förändringarna i omvärlden understryker behovet av åtgärder som stöder Finlands framtidsberedskap i alla tänkbara globala lägen.

Miljöutskottet fäster i sitt utlåtande också uppmärksamhet vid att statsrådets kansli utvecklar en modell för hållbarhetsbedömning i Finland (Utblick över läget i Finland — Hållbarhetsbedömning 2025, Statsrådets publikationer 2025:89), som ger information om samhällets hållbarhetstillstånd, risker och möjligheter och bidrar till en övergripande förståelse av hållbar utveckling. I hållbarhetsbedömningen granskas det finländska samhällets nuläge och utvecklingstrender under det senaste decenniet på ett systemiskt sätt. Enligt miljöutskottet behövs vid sidan av systemisk granskning också information om förändringar i ekosystemen. Enligt miljöutskottet kan man till exempel genom ekosystemredovisning följa förändringar i ekosystemen, bedöma deras ekonomiska konsekvenser och fatta beslut som stöder en hållbar utveckling, men ett bredare införande av ekosystemredovisning förutsätter betydande satsningar på kompetensutveckling, datainsamling och resurser.

Betänkande FrUB 1/2026 rd

Stora utskottet kopplar sitt utlåtande även till proaktivt påverkansarbete och välkomnar att statsrådet årligen förelägger riksdagen en strategi för inflytande i EU. I strategin fastställs utifrån kommissionens arbetsprogram de EU-initiativ som är viktigast med tanke på Finlands proaktiva påverkansarbete. Riksdagen får också separata, mer detaljerade utredningar om Finlands mål i anslutning till initiativen. Stora utskottet anser att nuvarande praxis kunde vidareutvecklas så att diskussionen om proaktiv påverkan mellan statsrådet och riksdagen kunde föras i ett ännu tidigare skede, till exempel utifrån de betydande rapporter med politiska rekommendationer som kommissionen beställer. Som exempel nämner stora utskottet tre rapporter från 2024: Enrico Lettas rapport om framtiden för EU:s inre marknad, Mario Draghis rapport om EU:s konkurrenskraft och produktivitet på lång sikt samt Sauli Niinistös rapport om EU:s övergripande säkerhet. Stora utskottet anser det vara viktigt att statsrådet och riksdagen för en genuin dialog om Finlands EU-mål. Enligt stora utskottet bör dessutom framtidsredogörelsen och det övriga framsynsarbetet utnyttjas mer systematiskt än för närvarande i Finlands proaktiva påverkansarbete i EU och uppställandet av övriga långsiktiga mål.

Framtidsstänkande

Förankring av framtidsstänkandet i statsförvaltningen. Under den andra etappen av hörandena ville framtidsutskottet på bred front ta del av även statsförvaltningens egen syn på framtidsstänkandet. Enligt yttranden från ministerier har framtidsstänkandet i stor utsträckning identifierats och godkänts som en del av utvecklandet av förvaltningen och stödet för beslutsfattandet i en osäker och snabbt föränderlig omvärld. Trots det uppfattas det praktiska innehållet i framtidsstänkandet och dess roll i beslutsfattandet delvis på olika sätt av olika aktörer, vilket i sin tur påverkar hur djupt framtidsstänkandet förankras i förvaltningens strukturer.

I en del av yttrandena definieras framtidsstänkandet framför allt som framsyn, scenarioarbete och systematisk uppföljning av omvärlden, med den primära uppgiften att ta fram en bred lägesbild som underlag för beslutsfattandet. I andra yttranden uppfattas framtidsstänkandet som bredare strategisk ledning som bör ha en direkt inverkan på prioriteringar, styrning och resursfördelning. Vid sidan av dessa tolkningar finns det också en uppfattning där framtidsstänkandet framförallt framstår som ett metodiskt stöd för tjänstemannaberedning utan någon direkt koppling till beslutsfattandet.

Nuläget. Framtidsredogörelsen och den anknytande strategiska omvärldsanalysen samt scenarioarbetet bildar en referensram som används tväradministrativt som stöd för både den strategiska diskussionen och beredningen. Flera ministerier hänvisar till att framtidsredogörelsens resultat utnyttjas i koncernstrategier, riskhantering, beredskap och omvärldsanalys. Förankringen verkar starkare inom de förvaltningsområden där framtidsstänkandet har förankrats i bestående processer, såsom strategier, resultatstyrning, beredskap eller kontinuerligt lägesbildsarbete, och inte bara i enskilda projekt eller redogörelseomgångar. Svagast förankras framtidsstänkandet i de sammanhang där det inte tar sig till uttryck i mer än enskilda workshoppar, bakgrundsmaterial för beredningar eller en hänvisning till redogörelsen utan någon tydlig fortsatt koppling till beslut.

Flaskhalsar. Flera ministerier erkände att trots att framsynsinformation och scenarioarbete produceras i stor utsträckning så har de ingen systematisk koppling till budgetering,

Betänkande FrUB 1/2026 rd

resursallokering eller anpassningsbeslut. Ekonomiplaneringen baserar sig fortfarande i stor utsträckning på kunskap om det förflutna, vilket försvårar granskningen av framtidsorienterade alternativ. En annan begränsande faktor är att framsynsarbetet och den strategiska analysen är arbetsintensiva. När en betydande del av tiden går åt till att samla in och sammanslå data, finns det mindre tid för analys, syntes och jämförelse av alternativ. För det tredje syns framtidstänkandet inte i alla ministerier som en del av beredningen som ledningen förpliktar till. Utan ett starkt mandat får framtidstänkandet lätt ge vika inför annat tryck inom beredningsarbetet.

Möjligheter. Den ökade osäkerheten, de geopolitiska spänningarna, polykriserna och de snabba omvälvningarna ökar trycket på att övergå från reaktiv till proaktiv förvaltning. Framtidstänkandet ses som ett sätt att hantera situationer där det inte finns entydiga prognoser men beslut ändå måste fattas. Artificiell intelligens möjliggör dessutom en övergång till en ständigt uppdaterad strategisk lägesbild, analys av alternativa scenarier och fördjupade konsekvensbedömningar. Sammantaget förutsätter förankringen av framtidstänkandet gemensamma strukturer, processer och tidsramar i hela statsrådet. Det innebär inte enhetlighet i fråga om allt, utan en tydlig gemensam ram för när och hur framtidstänkandet ska användas som stöd för beslutsfattandet.

Beaktande av generationsöverskridande rättvisa i beslutsfattandet. Under föregående valperiod behandlade framtidsredogörelsens 2:a del (Utblick över kommande generationers Finland, SRR 16/2022 rd), kommande generationers rättigheter och användning av framsyn vid lagberedningen. De kommande generationernas perspektiv nämns också i avsnitt 8 i den nu aktuella redogörelsen (SRR 7/2025 rd), under punkten om lagstiftningsåtgärder som är oberoende av scenarierna: ”lagstiftningens hållbarhetskonsekvenser ska bedömas i en bredare omfattning än i nuläget och med beaktande av kommande generationer”. Temat har också samband med EU-kommissionens handlingsplan för rättvisa mellan generationerna (Strategy on intergenerational fairness) som publicerades våren 2026 samt med FN:s framtidspakt och deklaration om kommande generationer som godkändes i september 2024.

Ett generationsöverskridande perspektiv. Enligt sakkunniga är det fråga om hur man på lång sikt kan skapa goda och godtagbara lösningar i en situation där samtidiga omvälvningar (demografin, klimatförändringen och förlusten av biologisk mångfald, teknisk utveckling, beslutsstrukturer, geopolitiska spänningar och ekonomisk osäkerhet) utmanar beslutsförmågan och systemets legitimitet. Det demokratiska beslutsfattandet är som bekant kortsiktigt: till exempel mänskliga snedvridningar, val- och budgetcykler, tryck från medierna och osäkerhet kring framtiden skapar ett tryck att koncentrera sig på dagsaktuella situationer och problem.

Enligt sakkunniga kan en generationsöverskridande granskning uppfattas bestå av två dimensioner: rättvisa mellan de nuvarande åldersgrupperna (barn, unga, vuxna, äldre) och rättvisa mellan levande och ofödda generationer. Det generationsöverskridande perspektivet accentueras när nyttan och nackdelarna med besluten över tid fördelas asymmetriskt mellan olika åldersgrupper och ofödda generationer. Perspektivet kan också anses vara en verksamhetsprincip för beslutsfattandet: konsekvenserna både i nuläget och på lång sikt beaktas och det säkerställs att besluten inte inskränker förutsättningarna för kommande generationer.

Betänkande FrUB 1/2026 rd

Barnens och de ungas perspektiv. Också barnens och de ungas perspektiv anknyter till generationsöverskridande rättvisa, eftersom barnen ännu inte har full möjlighet att påverka sitt liv, men också de upplever konsekvenserna av tidigare generationers handlingar. Enligt sakkunniga bör bedömningar av konsekvenserna för barn därför påverka beslut. Polykriser och osäkerhetsfaktorer, barnfamiljsfattigdom, digital säkerhet och försämrade sysselsättningsutsikter återspeglas i barns och ungas framtidstro. Framtidstron kan i sin tur stärkas genom ett genuint engagemang i de ungas förutsättningar för välfärd på lång sikt. Under verkstäder som ordnats för att höra unga har det framkommit att en god framtid för de unga handlar om bland annat till säkerhet, jämställdhet, ekonomins styrka och ett smidigare beslutsfattande samt till att de unga har möjlighet att delta i beslutsfattandet. Det har ansetts vara viktigt att stärka de ungas delaktighet särskilt i det rådande läget där det finns betydande storleksskillnader mellan åldersklasserna. Statsförvaltningen har därför identifierat och inlett ett flertal åtgärder för att stärka barns och ungas delaktighet. Även framtidsutskottet stöder ett pilotprojekt för att testa sätt att involvera de unga i framtidsredogörelseprocessen.

Generationsöverskridande rättvisa. Sakkunniga lyfte fram att man kan bedöma huruvida beslutsfattande är rättvist genom att se på konsekvenserna. Alla vars liv besluten har betydande konsekvenser för ska kunna delta i beslutsfattandet eller åtminstone ska deras intressen beaktas. Rättvisa mellan generationerna innebär dock inte automatiskt företräde för framtida generationers intressen; ingen nuvarande grupp av människor får orsakas oskäligen olägenhet i deras namn. Utmaningen är att de traditionella rätts- och rättviseuppfattningarna har byggts upp kring fördelningen av rättigheterna och skyldigheterna mellan de människor som lever vid en viss tidpunkt. Vad är generationsöverskridande rättigheter eller kommande generationers rättigheter i praktiken? Det förblir också öppet inom vilken tidsram ”den kommande generationen” börjar. En lämplig tidsram beror på beslutskontexten.

Framsyn och konsekvensbedömning av beslut är sätt att svara på de kunskapsmässiga utmaningarna i fråga om rättvisa mellan generationerna, när alternativa utvecklingsförlopp skissas upp och konsekvenserna av beslutsalternativen bedöms i olika scenarier. Prognostiseringsuppgifternas genomslag kan dock förbli svagt om de inte kan kopplas till de egentliga beslutsprocesserna och de centrala styrprocesserna samt till växelverkan mellan förvaltningen och de politiska beslutsfattarna. En utmaning är också att sektorsorienterad och regeringsprograminriktad beredning lämpar sig dåligt för bedömning av de sammantagna konsekvenserna av ålder, kohort och omständigheter. Framsyn och bedömning räcker inte heller i sig som grund för ett rättvist eller godtagbart beslutsfattande. Det behövs godtagbara sätt att väga fördelar och nackdelar samt deras vikt mellan olika grupper och olika tidsramar. Kommande generationer är heterogena och ingen kan ensam beskriva mångfalden av intressen.

Stärkt generationsöverskridande rättvisa. Sakkunniga föreslog flera åtgärder för att stärka den generationsöverskridande rättvisan. Till exempel gör tväradministrativ granskning av lagstiftnings- och politikåtgärder det möjligt att identifiera risker, sårbarheter och synergieffekter ur de nuvarande åldersgruppernas och kommande generationers synvinkel. Man bör också bättre lyfta fram att lösningar som är goda med tanke på kommande generationer också ofta är bra i nuläget. Dessutom kan förhandsbedömningar inom lagberedning kompletteras med en bedömning av lagstiftningens konsekvenser för förutsättningarna för kommande generationers välfärd och tillräckligt med tid kan reserveras för föregripande och kunskapsbaserad

Betänkande FrUB 1/2026 rd

lagberedning. Vid bedömningen skulle det hjälpa med mätare som beaktar social och ekologisk hållbarhet. Utmaningen med normativitet i anslutning till kommande generationers perspektiv kan i sin tur lindras genom metoder som stöder delaktigheten och genom reflekterande medborgardebatter. I sakkunnigytranden behandlades också möjligheten att stödja generationsöverskridande rättvisa genom lagstiftningen och det föreslogs att behovet av att stifta en allmän lag om kommande generationers rättigheter utreds. Förpliktande lagstiftning kan stärka förtroendet för att kommande generationers rättigheter och rättvisan mellan generationerna inte är beroende av välviljan hos de generationer som vid respektive tidpunkt har makten. Sakkunniga dryftade också nivån på regleringen. En för lätt ram har bedömts öka risken för att den förpliktande verkan blir svag och att regleringen kan användas till synes utan någon verklig effekt. Reglering på ramnivå kan fungera om befintliga institutioner utnyttjas kvalitativt och tillräckliga resurser reserveras för bedömning. En vag reglering kan vara meningsfull om den inte bygger på enbart myndighetstillsyn, utan tryggar den parlamentariska dimensionen och en tillräcklig inverkan på beslutsfattandet, eftersom en enskild myndighets eller domstols tolkning av vad som ligger i kommande generationers intressen kan vara ensidig och snedvriden.

Utlåtandeutskottens kommentarer. Kulturutskottet anser att framtidsredogörelsen behöver ett starkare barnperspektiv som fäster uppmärksamhet vid alla barns lika möjligheter. Med tanke på de ungas framtidstro betonade kulturutskottet vikten av att utöka de ungas delaktighet och möjligheter att påverka allt mer målmedvetet och långsiktigt. Miljöutskottet fäste uppmärksamhet vid behovet av att stärka utnyttjandet av mångvetenskaplig och tvärvetenskaplig evidensbaserad kunskap i konsekvensbedömningarna och lagberedningen, och enligt utskottet bör också effekter på den övergripande hållbarheten bedömas mer omfattande än tidigare och med hänsyn till kommande generationer.

Olika sanningar

Eftersom framtidsredogörelsen är skriven ur ett perspektiv där man blickar ut i världen från Finland, ville framtidsutskottet vända på blicken för att få en bild av hur den förändrade världsordningen och Finland ses på annat håll — till exempel i den globala södern.

Alternativa världsordningar. Sakkunniga beskrev förändringarna i världsordningen som konkurrens mellan tolkningsramarna: samma verklighet struktureras med begreppen multipolär, bipolar, ny hegemoni eller transaktionalism, men gemensamt är bedömningen av att det pågår en oåterkallelig förändring och att det är omöjligt att återvända till ”den gamla stabiliteten”. Enligt sakkunniga lyckas diskussionen om polaritet inte nödvändigtvis fånga utvecklingens många skikt och parallella, rentav motstridiga tendenser: i en splittrad världsordning ökar samtidigt både maktpolitikens hejdlöshet och gränsöverskridande vardagligt samarbete, som fortsätter trots störningar. Av sakkunnigytranden framgick att multilateralismens framtid inte bara är att bevara institutioner utan att omförhandla dem och skapa parallella former. Till exempel kan BRICS+ ses som en arena där även aktörer med spända förhållanden kan ha begränsat umgänge och upprätthålla stabilitet utan att det handlar om ett genuint gemensamt normativt projekt.

Sakkunniga konstaterade att man i Finland under de senaste åren i regel har talat om en regelbaserad världsordning. Uttrycket betonar strävan efter att bevara det gamla och ser på förändring främst som något negativt. För närvarande är det huvudsakligen i norra och västra

Betänkande FrUB 1/2026 rd

Europa som man längtar tillbaka till en förgången världsordning, medan väst med tanke på den globala södern tillämpar sina värderingar och principer på ett skenheligt sätt då den lämnar södern underrepresenterad i internationella institutioner. Liberala friheter kan välkomnas, men de förknippas samtidigt med antaganden om att värderingarna är nykoloniala och kulturellt opassande.

En mellanösternexpert konstaterade att den försvagade regelbaserade världsordningen i Mellanöstern inte ses som en omvälvning, eftersom regionens erfarenheter både av systemet under det kalla krigets tid och av den amerikanska hegemonins period är negativa och den regelbaserade världsordningen upplevs ha varit selektiv redan tidigare. I synnerhet en jämförelse av hanteringen av kriget i Ukraina och kriget i Gaza ger upphov till tankar om dubbelmoral och gör det svårt att känna samhörighet med väst — särskilt på befolkningsnivå, men också i eliternas kalkyler. Samtidigt granskas också Europeiska unionens normativa roll genom motstridiga praktiska exempel (såsom flykting- och asylpolitiken), vilket är kopplat till ett större trovärdighetsproblem som moralisk ledare.

Som en central förändring i Förenta staternas verksamhet beskrev sakkunniga försvagad förutsägbarhet och att den inrikespolitiska dynamiken har blivit en viktig variabel också för Europa. Utvecklingen i Förenta staterna betonar transaktionalitet och motprestationer: institutionerna och åtagandena bedöms utifrån vad de ”producerar” och bilateralismen stärks. Enligt experten ter sig inte det faktum att utrikespolitiken blivit transaktionell som ett problem i Mellanöstern betraktat ur den politiska kulturens och regimernas synvinkel, utan utvecklingen sitter in i regionens tradition av instabil praxis, vilket delvis förklarar ledarnas förmåga att agera i en miljö där staterna utsätts för stark konkurrens och påtryckning och lösa tvärregionala förbund kan uppstå kring energi, säkerhet och teknik.

Enligt en sakkunnig framstår Kina som en försvarare av ”sann multilateralism” och FN-baserad ordning, men kritiserar samtidigt den västerländska hegemonin och eftersträvar popularitet särskilt i den globala södern. I den kinesiska referensramen prioriteras suveränitet och ”integritet i fråga om interna angelägenheter”, medan värdenas universalitet avfärdas — särskilt tolkningen av mänskliga rättigheter. Att Kina avstår från att kommentera andra kan enligt den sakkunniga vara kopplat till förväntningar på att andra i sin tur inte ska kommentera frågor som är känsliga för Kina, såsom uigurfrågan. I sakkunnigyttandet betonas att Kina definierar sitt värde utifrån sitt civilisatoriska arv. Inom denna referensram ses Taiwan som en intern fråga som ”måste lösas” före 2049. Kina förankrar sina långsiktiga mål vid den kommunistiska Folkrepubliken Kinas 100-årsjubileum 2049, då landet förväntas vara ”ett av de ledande och mäktigaste staterna” i det internationella systemet. Den sakkunniga konstaterade att hundra år dock mot bakgrund av Kinas historieuppfattning kan anses vara en exceptionellt kort tid.

För Indiens del betonade en sakkunnig tanken om postvästerländsk multipolaritet, där det centrala är strategisk autonomi, pragmatism och ett multilateralt ”urval av forum”, det vill säga Indien medverkar samtidigt i flera olika konkurrerande arrangemang (t.ex. Quad, BRICS+ och SCO). Indiens globala mål kopplas ihop med ett civilisationsnarrativ baserat på hindunationalism (Bharat, Hindutva) och missionen ”Viksit Bharat” förankrad i 100-årsjubileet av självständigheten 2047. Missionen förenar ekonomiska mål, den sociala utvecklingen, tekniska innovationer och civilisationens stolthet.

Betänkande FrUB 1/2026 rd

Enligt en sakkunnig hade Ryssland före kriget i Ukraina en vision om en multipolär värld och ”en vändning mot Asien”, men kriget har i hög grad gjort deltagandet i en sådan debatt riskfyllt även för experter som stöder regeringen, eftersom Ryssland inom denna ram lätt uppfattas som en ekonomiskt ”svag navel” som inte är en jämlik partner med Kina. I Rysslands säkerhetsstrategi ses konservativa och liberala värderingar som direkta motparter i en kamp om världsordningens herravälde, och i utrikespolitiken är ”den ryska världen (Ruskij Mir)” föremål för västvärldens angrepp. Under sakkunnigdebatten föreslogs ”illiberalism” ofta som ett lämpligt strukturerande begrepp för auktoritära regimer. Ismen innebär att handlingarna inte styrs av en ideologi utan av syftet och att till exempel demokratiska principer tillämpas selektivt.

Interna utvecklingsförlopp — och vad man tiger om Enligt sakkunnigyttrandena finns det inte heller i områden utanför Europa en enda hegemonisk tolkning av världsordningen, utan olika tolkningar lever samtidigt i folkopinionen och bland den politiska eliten, men det finns gemensamma betoningar som avviker från de europeiska. Överallt finns det bakom utvecklingen och ramarna faktiska drivkrafter såsom ekonomi, demografi, informationsmiljö, miljö och säkerhet, men förhållandet mellan ”narrativet” och ”drivkrafterna” varierar: en del av utvecklingsförloppen lyfts fram som legitimitetsgivande i ledarberättelsen, en del syns närmast som riskspråk för hantering och säkerhet och en del hamnar avsiktligt i marginalen. Utskottet hörde om interna utvecklingsförlopp särskilt i fråga om Kina, där den minskande befolkningen och den snabbt åldrande befolkningen belastar de offentliga finanserna och hälso- och sjukvården samt återspeglas i leveranskedjorna och den geopolitiska balansen. Behovet av arbetskraftsinvandring ökar, men står politiskt i konflikt med systemet som motsätter sig invandring. Arbetslösheten bland unga och den minskande mängden ”entry level”-arbete hänger samman med en teknisk omvälvning, obalans mellan utbildning och arbetsmarknad samt hård arbetskultur. Den upplevda försämringen av förhållandena kan i den kinesiska kulturen tolkas som en försämring av det så kallade ”himmelska mandat” som förvaltningen åtnjuter, det vill säga den politiska ledningens legitimitet kan enligt en sakkunnig ifrågasättas om folkets framtidstro försvagas.

En sakkunnig beskrev också att den kinesiska miljöns försämrade tillstånd — föroreningar av luft och vatten, försämrad jordmån, förlust av biologisk mångfald och följderna av klimatförändringarna — kan undergräva förtroendet för myndigheterna och öka protesterna. I Mellanöstern stärker i sin tur den politiska osäkerheten klimatförändringens konsekvenser. Värmen och torkan samt frågor kring kontroll över vattenresurserna i gränsöverskridande vattendrag (Nilen, Eufrat och Tigris) ökar riskerna för konflikter. Okontrollerade migrationsrörelser mot Europa kan ses även i andra scenarier än den som kallas ”kollapsande värld”. Brist på vatten och försämrade förutsättningar för odling skapar ett migrationstryck också mot Ryssland.

Vid utskottets utfrågning diskuterades också att uppfattningarna om världsordningen i hög grad uppstår genom medierna och den tillgängliga informationen. Algoritmer i sociala medier har stor makt över vad folk tittar på. Det ger verktyg för både polarisering, kontroll och manipulation och kan minska det politiska deltagandet. Till exempel i Ryssland har den tillgängliga informationen inskränkts såväl genom tilltagande lagstiftning, förbud mot att tala om krig som en strävan efter att begränsa internet.

Betänkande FrUB 1/2026 rd

Hur ser Finland ut från andra håll? Ryssland betraktar Finland som en del av den liberaldemokratiska västvärlden, EU och Nato, och då Finland närmande sig Natos strukturer tolkades Finland ”i praktiken som en del av västalliansen” redan före medlemskapet. Den ryska ledningens syn på Finland skärptes 2025 och Finland anses aktivt medverka i västfronten mot Ryssland och som ett ”särskilt antiryskt” land som betonar Ryssland som ett bestående hot. Stängningen av gränsen framställs som en överdimensionerad och russofobisk åtgärd och används som exempel på påståendet om västlänternas dubbelmoral i fråga om rättssäkerhet och internationella avtal. På medborgarnivå påverkas Finlandsbilden också av att umgänget och samarbetet tidigare var livligt, men kritik riktas mot gränsen, sanktionsfronten och stödet till Ukraina, och finländarna kan anses vara påverkade av desinformation.

Från Kina sett är Finland ett litet land men håller hög nivå i fråga om förtroende, teknisk kompetens och institutionell stabilitet. Bilden av Finland bygger på överlappande ramar (ekonomisk partner, geopolitisk aktör, värdebaserat västland, del av EU och västblocken). Inom det ekonomiska fältet representerar Finland varumärket ”kvalitet och tillförlitlighet” och kan uppfattas som ”en port till Europa”, trots att rollen är marginell jämfört med stora EU-länder. Den utrikespolitiska bilden har dock förändrats från ett land som utövar pragmatisk balansgång mot en stat som tydligare hör till västlägret, och Natomedlemskapet anses kunna försvaga bilden av Finland som brobyggare. Det finländska diskursen om mänskliga rättigheter ter sig tudelad ur Kinas synvinkel: å ena sidan representerar Finland en förutsägbar rättsstat som håller fast vid sina principer, å andra sidan ses diskursen lätt som en del av den västerländska normativa agendan, medan Kinas egen ram för ”primära mänskliga rättigheter” betonar mat, bostad, utbildning och arbete i stället för politiska friheter. Den gröna omställningen framhävs som ett positivt och ”politiskt mindre känsligt” samarbetsområde där Finland kopplas ihop med cirkulär ekonomi, energieffektivitet och utbildning, och Kinas intresse förklaras genom landets energibehov och miljöproblem.

I den globala södern kan Finland öka synligheten för sin utrikespolitik genom att lyfta fram behovet av att korrigera den globala söderns underrepresentation. Som exempel nämnde en sakkunnig det entusiastiska mottagande som president Alexander Stubbs tal fick vid evenemanget Raising Dialogue. Samtidigt framförs viss kritik eftersom ”frieri till den globala södern” kan uppfattas som ett taktiskt drag med tanke på FN:s säkerhetsråd. Finlands varumärke beskrivs på många håll vara ganska bra (Pisa-resultat, lyckomätningar) trots att landet är relativt osynligt, men företagsverksamhet kan färga tolkningen; i Sydamerika har man i samband med finländska cellulösaprojekt rentav talat om ”finsk kolonialism”.

Sakkunnigyttrandena innehöll också synpunkter på EU:s alternativa sätt att positionera sig då den internationella ordningen upplever en omvälvning. I det första angreppssättet beskrivs EU antingen som en aktör som imiterar stormaktspolitik, som en normativ förespråkare av liberal ordning eller som en värdebaserad men pragmatisk aktör som kombinerar dessa. I ett annat utlåtande sågs det som centralt för EU att kunna försvara den regelbaserade ordningen, använda reglering för att främja sina värderingar, minska de kritiska beroendeförhållandena och positionera sig som säkerhets- och försvarspolitisk aktör. I ett tredje yttrandet definierades EU realistiskt som en medelmakt som måste balanseras mellan stormakterna och kombinera ekonomiska och säkerhetspolitiska metoder i en allt mer politiserad global miljö. Alternativen för EU:s interna utveckling ser ut att landa någonstans mellan fördjupad men flexibel integration, en

Betänkande FrUB 1/2026 rd

avskalad mellanstatlig modell och differentierad integration. De sakkunniga var eniga om att både trovärdigheten för EU:s globala roll och enskilda medlemsländers — såsom Finlands — säkerhet och resiliens förutsätter förmåga att anpassa sig, prioritera och agera pragmatiskt utan att kärnan i den regelbaserade ordningen skrotas.

Utlåtandeutskottens kommentarer. Stora utskottet identifierade de växande motsättningarna och spänningarna mellan stormakterna samt utmaningarna för den regelbaserade världsordningen som betydande utvecklingstrender inom den internationella politiken. Samtidigt är den globala teknikkonkurrensen allt tätare kopplad till strävan efter geopolitisk och ekonomisk makt. Enligt stora utskottet har den skärpta konkurrensen mellan stormakterna, Rysslands anfallskrig mot Ukraina, den förändrade säkerhetspolitiska miljön och de globala utmaningarna, såsom klimatförändringen och den tilltagande förlusten av biologisk mångfald, ytterligare framhävt EU-samarbetets betydelse för Finlands framtid. Stora utskottet anser att Finland vid sidan av enskilda ståndpunkter i lagstiftningsfrågor också bör ha en mer övergripande och tydlig strategisk syn på i vilken riktning EU bör utvecklas och på vilket sätt.

Stora utskottet anser att behövliga utvecklingsriktningar för EU är att utveckla den politiska rollen, att stärka den ekonomiska konkurrenskraften och rollen i fråga om säkerhet och försvar, att rikta utgifterna inom försvar och säkerhet så att de i större utsträckning främjar Europas konkurrenskraft, att utveckla det multilaterala regelbaserade internationella systemet genom att stärka befintliga partnerskap och söka nya till exempel i den globala södern, att stärka den gemensamma värdegrunden och demokratin samt den sociala regionala sammanhållningen, att internationellt främja bekämpningen av klimatförändringen och förlusten av biologisk mångfald och att främja en allt starkare övergripande säkerhet och krisberedskap samt att stärka det proaktiva beslutsfattandet. För Finlands del föreslår stora utskottet att vi aktivt påverkar rättsakter på EU-nivå för att säkerställa en hållbar och rättvis grön omställning samt förbereder oss för en diskussion om möjligheterna och riskerna med differentierad integration i olika takt.

Jord- och skogsbruksutskottet håller med redogörelsen om att Finland oberoende av olika scenarier ska sträva efter att stärka och utveckla det regelbaserade internationella systemet och aktivt delta i utvecklingen av internationell reglering och standarder samt EU-reglering.

Försvarsutskottet betonar det internationella samarbetets växande betydelse: Finland drar nytta av aktivt deltagande i Natos framsynsarbete, bilaterala samarbetsrelationer, det systematiska nordiska framsynsarbetet och samarbetet inom EU. Även ett nära samarbete med forskningsinstitut och tankesmedjor stärker Finlands förmåga att följa den tekniska utvecklingen och den geopolitiska utvecklingen.

Försvarsutskottet konstaterar att man utifrån redogörelsen kan identifiera flera kritiska åtgärder som är nödvändiga i alla scenarier. Sådana är att upprätthålla ett starkt nationellt försvar som en del av Nato, att intensifiera det nordiska och europeiska försvarssamarbetet, att stödja det regelbaserade internationella systemet samt att hantera försörjningsberedskapen och de kritiska beroendeförhållandena, att stärka den tekniska utvecklingen, forskningen och FoUI-verksamheten, att utveckla cybersäkerheten, att trygga informationshanteringen samt att upprätthålla hela samhällets kriställighet, kompetens, befolkningens funktionsförmåga och försvarsvilja.

Betänkande FrUB 1/2026 rd

Hot och möjligheter med artificiell intelligens

När utskottet diskuterade teknikens roll som en viktig drivkraft för framtiden, beslutade det att fokusera dels på hur artificiell intelligens kan användas för att påverka människors tänkande i den digitala miljön, dels på vilka andra väsentliga utvecklingsförlopp som är förknippade med att autonoma intelligenta agenter blir vanligare. Här finns också en oro över sysselsättningen bland unga.

Informationspåverkan. Sakkunniga lyfte fram flera hot i anslutning till detta, men också sätt att utnyttja artificiell intelligens mot informationspåverkan.

Artificiell intelligens möjliggör snabb produktion av falskt innehåll i medier och så kallad djupfejk som verkar vara genuina bild- eller ljudupptagningar utan att vara det. Både kompetenskraven och kostnaderna för att producera sådant innehåll minskar ständigt. Vid sidan av förfalskning av innehåll kan informationsmiljön kvävas med redundant eller innehållslöst innehåll, så kallad "AI-sörja", som gör det svårare att hitta relevant information. Informationsmiljön kan också förorenas oavsiktligt, om språkmodellerna hänvisar till källmaterialet på ett inexact sätt eller hallucinerar tillräckligt trovärdigt och innehåll som inte motsvarar verkligheten sprids. AI-modeller och agenter kan rentav producera självständig forskning som människor inte kan verifiera tillräckligt snabbt, vilket kan stärka differentieringen och försvaga förmågan att bedöma informationens tillförlitlighet. Felaktiga signaler och förorenad informationen kan också användas för att försvaga myndigheternas lägesbild. Artificiell intelligens kan användas för att öka antalet cyberbedrägerier, dataintrång och överbelastningsattacker, vilket minskar medborgarnas förtroende för den digitala miljön.

Artificiell intelligens skapar också nya sätt att rikta påverkan. Med så kallade stora beteendemodeller (large behavioural model) kan man modellera olika gruppers reaktioner och automatisera och skala upp påverkan. Offentligt tillgänglig information om människor och deras digitala fotavtryck på webben gör det möjligt att anpassa automatiskt innehåll till enskilda användares preferenser och förhandsantaganden, vilket gör innehållet särskilt svårt att urskilja och motstå. Sådan påverkan kan till exempel smälta samman med en "naturlig diskussion" mellan språkmodellbaserade chatbotar och användaren. När stora språk- och beteendemodeller används samtidigt blir det möjligt för botar att delta i diskussioner i sociala medier till och med så att andra parter inte märker att en del av dem som diskuterar är botar. I undersökningen har det konstaterats att chatbotar också kan vara effektiva när det gäller att styra attityder och val: även korta diskussioner kan få en väljare att byta kandidat, särskilt om botten uppträder artigt.

En del av de AI-system som används i dag har beskrivits som öppet partiska eller lämpade för användning som lätt snedvrider informationsmiljön. Det är möjligt att man i de språkmodeller som redan används har lyckats mata in massvis av innehåll som tjänar ryska och kinesiska intressen. Enligt sakkunniga finns det skäl att följa upp hur de bolag som tillhandahåller sociala medier anpassar sig till statliga krav. Vid framtidsutskottets sakkunnigutfrågning framkom det också att det inte finns något tekniskt hinder för att använda kundtjänstrobotar för att övertyga kunden, vilket innebär att gränsen mellan reklam och manipulation suddas ut. Dessutom kan påverkansförsöken ytterligare effektiviseras av att kunden eventuellt fäster sig vid den interaktiva artificiella intelligensen.

Betänkande FrUB 1/2026 rd

Utfrågningen av sakkunniga fokuserade på hot och vid utfrågningen aktualiserades därför endast få synpunkter på välvillig informationspåverkan genom artificiell intelligens. Möjligheten att använda generativ artificiell intelligens som stöd för inläring och deltagande lyftes fram. Ett projektet som undersökte de ungas kritiska läskunnighet lyfte fram att artificiell intelligens också har potential att öka tillgången till information, förstå komplicerade frågor och stödja delaktighet i samhället, om de unga förstår principerna för hur applikationer för artificiell intelligens fungerar tillräckligt väl för att kunna bedöma när det är meningsfullt att utnyttja artificiell intelligens och när självständigt tänkande är nödvändigt. En annan sakkunniganmärkning som eventuellt kan ses som välvillig påverkan gällde utnyttjandet av bottar för att så att säga styra personen i rätt riktning (nudging) med tanke på gemensamt eller personligt intresse.

De sakkunniga identifierade dock också flera sätt på vilka skadlig informationspåverkan kan bekämpas med hjälp av artificiell intelligens: den kan utnyttjas till exempel för att i realtid identifiera desinformation och avvikelser, kartlägga narrativ och kampanjer och tidigt upptäcka påverkansoperationer, analysera nätverk, skapa en lägesbild av tillgänglig information och stödja motåtgärder. Ett effektivt sätt att fullgöra transparenskyldigheten enligt EU:s förordning om artificiell intelligens kan också vara att tydligt märka ut innehåll som skapats med artificiell intelligens. Det är också viktigt att upprätthålla en uppdaterad lägesbild och förutse hur artificiell intelligens kan komma att användas för fientlig påverkan.

Produktivitet i AI-samhället — risker och möjligheter. I sakkunnigytranden lyftes också fram iakttagelser om "agentifieringen" av den digitala världen. Agenter är AI-system som i viss mån kan fungera självständigt. De blir vanligare särskilt inom kundservice, ansökningsprocesser, informationssökning och skapandet av lägesbilder. Ur medborgarens perspektiv kan intelligenta agenter möjliggöra digitala tjänster dygnet runt. Ett diskuterande gränssnitt kan hänvisa till rätt tjänst, fylla i ansökningar och besvara frågor utan att medborgaren behöver förstå förvaltningens organisationsstruktur. För att agenterna ska förbli säkra krävs det dock att man i agentutvecklingen noggrant överväger i vilken utsträckning agenten bör ges självständighet, rättigheter, minne och förmåga att använda andra system. Intelligenta agenter kan också vara förknippade med svåra juridiska frågor. Vem ansvarar för ett beslut som den intelligenta agenten fattar självständigt: AI-systemets tillverkare, "integreraren" som utnyttjar AI-systemet i tjänstutvecklingen eller användaren?

En sakkunnig presenterade också fram ett framtidsscenario där artificiell intelligens 2035 är en kedjad produktionsprocess som sträcker sig från data till skolning av AI-system, gränssnittstjänster, kodningsagenter och integration i kritiska affärs- och myndighetssystem. AI-miljöer bygger vanligen på flera internationella och sammankopplade delar: molntjänster, acceleratorer, systemleverantörer, komponenter med öppen källkod och datakedjor. I framtiden blir beroendekedjorna längre och mer komplicerade, vilket innebär att störningar eller intrång i en länk i leveranskedjan kan utvidgas till en systemstörning. Centralisering till några stora aktörer ökar de risker som så kallad monokultur kan medföra: störningar, uppdateringar eller beslut av en leverantör kan samtidigt påverka tiotals eller hundratals processer inom flera sektorer. Ju tätare artificiell intelligens kopplas till styrningen av fysiska processer, desto enklare har störningarna direkta materiella konsekvenser och desto mer bör man satsa på samhällets allmänna resiliens och inte bara på enskilda systems informationssäkerhet.

Betänkande FrUB 1/2026 rd

I framtidsscenarioet dryftades också AI-system som utvecklar sig själv. De skulle använda kodningsagenter som självständigt kan producera, testa och utveckla produktionskod, delvis utan direkt mänsklig kontroll. Om sådana system blir vanligare kan betydelsen av varaktiga programvaruprodukter minska, och de viktigaste produktionsfaktorerna blir krav och tekniska specifikationer, programekosystem och tillgång till beräkningskapacitet. Samtidigt flyttas tyngdpunkten från enskilda applikationer till system som ständigt lär sig och anpassar sig. Utvecklingen leder till en kapplöpning mellan system som utvecklar sig själv, där en del system producerar tjänster och andra angriper dem. Enligt ett sakkunnigyttrande är den centrala osäkerheten inte om den artificiella intelligensen utvecklas, utan om övergången sker kontrollerat eller om en del aktörer permanent hänger efter i utvecklingen.

I ett yttrande lyftes också fram Finlands och EU:s möjligheter att via 6G- och telekommunikationsteknik påverka om AI-infrastruktur byggs upp på centraliserade plattformar eller mer decentraliserat närmare sensorerna, terminalutrustningen och de fysiska processerna. Det senare tillvägagångssättet kan minska beroendet av centraliserade molnbaserade datortjänster, minska fördröjningarna och förbättra resiliensen, men det kräver planering av säkerheten, hanteringen och övervakningen inom teknikarkitekturen.

Artificiell intelligens och sysselsättningen bland unga. Framtidsutskottet begärde också ett sakkunnigyttrande om hur artificiell intelligens påverkar de ungas möjligheter att få jobb. Enligt yttrandet har man i Förenta staterna observerat att andelen sysselsättningen under tidig karriär har minskat med 16 procent i yrken där artificiell intelligens kan användas i stor utsträckning, men motsvarande effekt kan inte observeras i Finland (eller Danmark). Detta kan bero på att finländska företag eventuellt är långsammare än amerikanska företag på att ta artificiell intelligens i bruk. Bland nyutexaminerade hindrar inte gamla rutiner från att använda artificiell intelligens, men kvalitetssäkringen av det innehåll som artificiell intelligens producerar kräver ofta erfarenhet. Unga har traditionellt kommit in i arbetslivet genom att axla rutinuppgifter, och om artificiell intelligens automatiserar uppgifterna finns det risk för att den så kallade ”gesällfasen” med lärande i arbetet försvinner. Den sakkunniga rekommenderade ett tillvägagångssätt med fokus på utbildningen: att kritisk bedömning och styrning av artificiell intelligens integreras i studier på andra stadiet och vid högskolor, att företag och den offentliga sektorn tillsammans tar fram nya modeller för lärande i arbetet samt att resurser för kontinuerligt lärande allokeras till korta examensinriktade fortbildningar som genomförs vid sidan av arbete och tillgodoser arbetsgivarnas behov. Vid framtidsutskottets sakkunnigutfrågning diskuterades också om nuläget leder till en så kallad Engels paus, där arbetstagarnas löner inte växer i samma takt som deras produktivitet, försörjningen försvåras och den samhälleliga oron och osäkerheten kan öka, vilket skedde under den industriella revolutionen särskilt i Storbritannien.

Utlåtandeutskottets kommentarer. Kulturutskottet anser att integrationen av artificiell intelligens och annan ny teknik, såsom kvantberäkning, robotteknik och blockkedjor, också i fortsättningen kommer att skapa innovationer och helt nya verksamhetsmodeller och industrisektorer. Vid revisionsutskottets sakkunnigutfrågning framkom det i sin tur att om artificiell intelligens kan användas för att utföra vilken kognitiv uppgift som helst, kommer effekterna att vara större än när elektriciteten eller halvledartekniken togs i bruk. Också arbetslivs- och jämställdhetsutskottet konstaterade att den snabba utvecklingen av banbrytande teknik modifierar yrkesstrukturerna och kräver ny kompetens och snabbt ibruktage av teknik

Betänkande FrUB 1/2026 rd

inom alla samhällssektorer och ekonomiska sektorer. Enligt revisionsutskottet är det väsentligt med tanke på produktivitetens utvecklingen att artificiell intelligens kan utnyttjas för att ta fram nya idéer, effektivisera forskningsprocesserna och på så sätt lindra kostnaderna för teknisk utveckling och innovation. Enligt arbets- och jämställdhetsutskottet är hotbilden i anslutning till den tekniska omvälvningen att arbetstagarna grovt delas in i tre grupper: digitala föregångare, överlevare och de som hamnar utanför digitaliseringen.

Kulturutskottet, revisionsutskottet och arbetslivs- och jämställdhetsutskottet anser att Finland har goda förutsättningar att dra nytta av den pågående omvälvningen. Kulturutskottet konstaterar att Finland har en internationellt sett exceptionell ställning i utvecklingen av kvantberäkning och den teknik som hänför sig till den, eftersom vi redan nu har ett företagsekosystem (bl.a. IQM, QMill och BlueFors) som omfattar centrala delar av mervärdeskedjan för kvantdatorer. Revisionsutskottet påminde om att artificiell intelligens kan öka arbetsproduktiviteten och förbättra kvaliteten på arbetslivet, om kompetensen i anslutning till den kan utvecklas betydligt på arbetsplatserna och på så sätt utnyttjas mer mångsidigt i olika uppgifter, processer och branscher. Enligt arbetslivs- och jämställdhetsutskottet kan artificiell intelligens erbjuda möjligheter att förbättra välbefinnandet och säkerheten i arbetet, men en rättvis och etisk hantering av fördelarna och riskerna med artificiell intelligens förutsätter ett nära samarbete mellan arbetstagare, arbetsgivare, utvecklare av artificiell intelligens och politiska beslutsfattare.

Såväl kulturutskottet, revisionsutskottet som arbetslivs- och jämställdhetsutskottet lyfter fram behovet av att beakta AI:s genombrott i lärandet och utbildningen. Kulturutskottet anser att det är väsentligt att trygga en sund utveckling av självreglering, motiveringssystem och kommunikationsförmågan i tidig barndom och under skoltiden genom att se till att tekniken utnyttjas i undervisningen och inläringen utifrån evidensbaserad kunskap och under ledning av yrkeskunniga lärare. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet framhåller att snabba tekniska omvälvningar och artificiell intelligens ökar betydelsen av lärande under hela arbetslivet. Revisionsutskottet konstaterar att man tills vidare inte fäst särskilt stor uppmärksamhet vid hur utvecklingen av artificiell intelligens påverkar forskningen och kompetensbehoven inom högskolorna och företagssektorn, och anser det vara viktigt att dessa synpunkter beaktas när utbildningssystemet utvecklas.

Kulturutskottet och jord- och skogsbruksutskottet betonar också mer allmänt vikten av lärande och kompetens i alla scenarier. Revisionsutskottet och kulturutskottet uttrycker båda sin oro över att kunskaperna hos finländska barn i skolåldern har sjunkit kraftigt under de senaste 20 åren. Båda utskotten konstaterar att utbildningen polariserats och blivit ojämlik både inom skolorna och mellan olika områden och könen. Samtidigt påpekar kulturutskottet dock att man i skolan lär sig också annat än sådant som är föremål för mätning av inlärningsresultat. Exempelvis har de finländska ungdomarnas kompetens legat på topp i världen när man har mätt kreativt tänkande, global kompetens, gemensam problemlösning och digital problemlösningsförmåga.

Arktisk problematik

De viktigaste miljöförändringarna i Arktis. Enligt sakkunnigutfrågningen ser miljöförändringen i Arktis ut att vara en helhet som inte bara pågår utan stärks under de närmaste årtiondena, och där uppvärmning, förändringar i is- och snötäcket, tilltagande hydrologi och

Betänkande FrUB 1/2026 rd

strukturella förändringar i ekosystemen är sammanlänkade och också ger upphov till icke-linjära riskvägar. Ett centralt drag är den så kallade arktiska förstärkningen: yttemperaturerna i Arktis har under de senaste decennierna stigit 2,5—4 gånger mer än på det övriga jordklotet, och på 2000-talet har uppvärmningen tilltagit.

Havsistäcket minskar och blir tunnare, flerårig is minskar och det framställs som möjligt att Ishavet är isfritt om somrarna redan på 2030-talet. Enligt beskrivningen har det snötäckta området minskat till och med kraftigare än havsistäcket. Albedon (reflektionsförmågan) minskar, vilket påskyndar uppvärmningen. Vattnets kretslopp accelererar: nederbörds mängderna ökar, skyfall blir vanligare och det regnar oftare på snö, vilket har direkta konsekvenser för näringsverksamhet och djurens tillgång till föda. Smältande permafrost leder till landsänkning, infrastrukturskador och snabbare utsläpp av växthusgaser, samt ökar risken för att patogener och kvicksilver frigörs. Atlantens varma och salta vatten och de arter som anpassat sig till det pressas norrut. Tundran blir grönnare, vilket gör det möjligt för landlevande arter att sprida sig norrut.

I framtidsbilden för Arktis framhävs också icke-linjära risker och osäkerhet kring havsströmmarna. Till exempel är Grönlands inlandsis, AMOC-strömmen, permafrost och havsis förknippade med brytpunkter som kännetecknas av dålig förutsägbarhet, eventuell oåterkallelighet och ”störtdykningar”. Å andra sidan framkom det vid utskottets utfrågning att Arktis också reagerar känsligt på positiva förändringar om sådana sker i tid.

Konsekvenser av att havsrutter öppnas. Enligt sakkunnigbedömningar ökar de arktiska havsrutternas ekonomiska betydelse, men under de kommande 25 åren uppstår ännu inte en entydig ”ny global huvudrutt”. Rutterna ersätter till exempel inte huvudrutter som Suez eller Panama, eftersom säsongsbundna isförhållanden, begränsad isbrytarkapacitet och bristfällig hamninfrastruktur hindrar storskalig kommersiell trafik året om. Godstrafiken i Nordostpassagen domineras av ryska kolväten och logistiskt flöde mellan Ryssland och Kina.

Ur ett rättsligt och administrativt perspektiv betonas att villkoren för användning av rutterna inte bara är en fråga om teknik och naturförhållanden, utan också handlar om krav på jurisdiktion och regelverk. Ryssland och Kanada kräver jurisdiktion över Nordostpassagen och Nordvästpassagen. Genomfarten är beroende av tillståndsförfaranden och ensidig regleringshantering. Dessutom är den arktiska ruten kopplad till Kinas roll, som operativt deltar i de arrangemang som administreras av Ryssland men samtidigt betonar fri navigation och bygger egen kapacitet, vilket skapar spänningar mellan aktörernas intressen. En sakkunnig bedömer dock att när dialogen mellan Finland och Ryssland återupptas, kan det eventuellt först ske i anslutning till Arktis, enklast i form av forskning och miljöfrågor.

När det gäller infrastruktur och teknik kräver arktisk sjöfart isbrytare, isklassade fartyg, hamnar, spanings- och räddningskapacitet samt tillförlitliga navigations- och kommunikationssystem. En betydande ökning av dessa kräver årtionden och betydande kapitalinvesteringar. En säker drift förutsätter också digitala prognos- och modelleringsverktyg, maskininlärningsbaserade stödsystem för beslutsfattande, dataanalys och nya lösningar för havskonstruktioner. Ryssland, Kina och Förenta staterna ökar sin kapacitet och närvaro i Arktis och risken för olyckor och skador ökar samtidigt som det samlas både bemannad och obemannad militär kapacitet i området.

Betänkande FrUB 1/2026 rd

Ur de nordliga samhällenas synvinkel är förändringen inte bara ett framtida hot, utan en pågående förändring i levnadsförhållandena där anpassning hör till vardagen. När den ekologiska osäkerheten och de externa intressena ökar finns det dock en risk för att beslutanderätten fjärras från de samhällen som berörs först av ändringen. Sakkunniga betonade att den lokala befolkningen är experter på anpassning och att deras kunskaper därför bör lyftas fram starkare vid sidan av forskningsrön. Enligt en sakkunnig som redogjorde för Grönlands perspektiv återspeglas miljöförändringens konsekvenser konkret till exempel i fisket, där förändringar i artbeståndet medför anpassningsbehov. På Grönland förutspås uppvärmningen fortsätta, vilket enligt den sakkunniga snarare ses som en möjlighet än ett hot med tanke på näringsverksamheten.

Miljörelaterade lösningar med flera fördelar

Framtidsutskottet hörde sakkunniga också om miljörelaterade lösningar med så kallat win-win-utfall, som har en positiv inverkan på miljön och klimatet samt på minst ett av följande: ekonomi och sysselsättning, hälsa och välfärd, säkerhet och försvar eller social sammanhållning.

I sakkunnigyttandena presenterades följande konkreta exempel på win-win-lösningar:

Grön infrastruktur i städer (t.ex. parker, träd, urbana skogar, gröna tak/väggar, dagvattenlösningar, odlingslotter och gemensamhetsodlingar) eftersom den främjar invånarnas hälsa och välbefinnande, skyddet mot översvämningar, kolbindningen, den biologiska mångfalden, luft- och vattenkvalitet, minskar effekterna av översvämningar och värmeböljor — och kan vid behov till och med stödja livsmedelsförsörjningen och försvåra identifieringen av kritiska objekt från luften. Under sakkunnigutfrågningen framkom det också att framtidens städer på grund av grönstruktur och lokala energiproduktionslösningar håller på att förändras på ett sätt som inte alls beaktas i redogörelsen.

Att gynna vindkraft i energiproduktionen, eftersom den ger klimatfördelar och är gynnsammare för den biologiska mångfalden än många andra produktionssätt, om byggandets miljökonsekvenser beaktas och restaurerings- och kompensationsåtgärder vidtas. Dessutom förbättrar den ökade vindkraftskapaciteten självförsörjningsgraden i fråga om energi särskilt i kombination med lagringslösningar. Vidare utreds möjligheten att använda vindkraftverkens konstruktioner också för försvarets övervakningsuppgifter. Enligt yttrandet förutsätts långsiktig markanvändnings-, energi-, industri- och miljöpolitik för att win-win-fördelarna ska uppnås.

Storskalig restaurering av myrmarker, vilket renar vatten, främjar mångfald, bidrar till att stävja klimatutsläppen på lång sikt, utgör ett hinder mot eventuella angrepp från trupper och pansarutrustning och ökar trygghetskänslan. Utmaningen är splittrat markägande, tillgången till finansiering och de ekonomiska konsekvenserna av genomförandet och behovet av noggrann planering för att stödja miljöfördelarna samt att restaureringen inte får försämra verksamhetsförutsättningarna för försvaret och gränssäkerheten. Dessutom är informationen om objektens försvarsmässiga betydelse inte offentlig, vilket begränsar den offentliga granskningen. Dock pågår en pilotutredning för att kartlägga potentiella restaureringsobjekt.

Mångfaldsåtgärder som klimatåtgärder. Med anledning av de iakttagelser som framfördes vid utfrågningen av sakkunniga begärde utskottet också ett yttrande om insektssituationen i Finland. I

Betänkande FrUB 1/2026 rd

yttrandet påminde det om insekternas betydelse som pollinerare och grund för näringskedjorna. Dessa ekosystemtjänster äventyras då mängden insekter minskar (den globala minskningstakten är 9 % per årtionde; om situationen i Finland finns det inte tillräckligt med data) och skadliga insekter såsom sjukdomsalstrare sprids. Årligen sprider sig tiotals arter som trivs i varmare klimat till Finland, medan de som föredrar svalare klimat blir sällsynta. I yttrandet betonades att mångfaldsåtgärder som stöder insekternas ekosystemtjänster i praktiken alltid också ger klimatfördelar, men inte nödvändigtvis tvärtom. Dessutom påminde yttrandet om att skyddet av sötvatten också har förbättrat insektssituationen, det vill säga genom god reglering kan man trygga såväl insekters som människors livsmiljöer.

Utlåtandeutskottens kommentarer. Både miljöutskottet och jord- och skogsbruksutskottet behandlar ingående metoder för att ge skogsbruket nya fördelar. Jord- och skogsbruksutskottet hänvisar till en utredning som vetenskapspanelen för skogsbaserad bioekonomi låtit göra, enligt vilken det förädlingsvärde som genereras av skogsbaserad bioekonomi kan fördubblas genom att höja förädlingsgraden, utan att öka avverkningsvolymerna. De metoder som miljöutskottet föreslår är till exempel att styra lignin från energiproduktion till produktion med högre förädlingsvärde, vidareförädla sågade trävaror till korslimmat massivträ (CLT) eller fanerträ (LVL), samt vidareförädla massa till exempelvis nanomassa, textiltibrer och specialförpackningar. Miljöutskottet påminner också om att skogarna producerar olika ekosystemtjänster. De är källor till trä och bioenergi, erbjuder närreklamationsområden med hälso- och välfärd fördelar, fungerar som kolsänkor och bevarar biologisk mångfald. Dessutom möjliggör de skogsrelaterade naturbaserade näringar och turism som regionalekonomiska attraktionsfaktorer.

Jord- och skogsbruksutskottet ser många fördelar med bebodd landsbygd: den är också en säkerhetsfråga och regionalt spridd produktion ökar livsmedelstryggheten. Skogsbruket har å sin sida en viktig roll framför allt för östra Finlands livskraft och för att invånarna ska bo kvar. Jord- och skogsbruksutskottet påminner om att skogsbruket grundar sig på inhemska produktionsinsatser och omfattande värdekedjor som ger arbetstillfällen och utkomst samt stärker försörjningsberedskapen i hela landet.

Enligt miljöutskottet kan marknaden för naturvärden och koldioxidmarknaden i framtiden bli ett centralt verktyg för att främja hållbarhetsomställningen. Miljöutskottet betonar i sitt utlåtande också möjligheterna med ny teknik: även om exempelvis digitaliseringen har ekologiska nackdelar, kan tekniken utvecklas och tillämpas också för att minska miljöbelastningen. Enligt miljöutskottet finns det potential till exempel när det gäller lagring och användning av biokol och biobaserad koldioxid, nya generationer av blockkedjeteknik, artificiell intelligens, kvantberäkning och kvantsimuleringar, batterimaterial, fusionsenergi, koldioxidinfångning och hållbara energisystem samt utveckling av cirkulär ekonomi — utan att förglömma utyrningstjänster, reparation och delning.

Rättvis grön omställning

Vilka drar nytta av och vilka lider av den gröna omställningen? Sakkunniga beskrev hur mark- och skogsägare vid investeringar i förnybar energi kan dra nytta av hyresersättningar och kommunerna av skatteinkomster, men att nyttan för grannarna kan vara liten och ersättningarna

Betänkande FrUB 1/2026 rd

bristfälliga (t.ex. ges inte samma ekonomiska ersättning för mark som hamnar under elledningarna som för områden där energi produceras, för att inte tala om att skador i landskapet skulle berättiga till ersättning). När det gäller reformen av dieselskatten visade analysen av prisdata å sin sida att låginkomsttagare och personer som bor i små kommuner och på landsbygden bär en relativt sett större börda än stadsbor och höginkomsttagare. Enligt en dataanalys är ägandet av torvmarker i sin tur koncentrerat till de högsta inkomstklasserna. Detta har betydelse som bakgrundsinformation när man riktar politiska beslut: om det betalas kolskatt på torvmarker bär höginkomsttagare det största lasset, men de låginkomsttagare som har torvmarker betalar en större del av sina inkomster. På motsvarande sätt anses också innehaven i koldioxidlagren i privata skogar koncentreras till höginkomsttagare och personer som uppnått medelåldern.

Fördelar och nackdelar kan vara orättvist fördelade. Till exempel kan de kumulativa effekterna av projekt för ren energi och teknik belasta naturen och lokalsamhällena och bland annat försvaga den biologiska mångfalden, urfolkens rättigheter eller levnadsförhållandena. De kan också vara förknippade med erfarenheter av ett historiskt kontinuum (t.ex. Lappland som resurskälla). Östra och västra Finland differentieras i fråga om utvecklingen av vindkraft, eftersom utvecklingen i öst begränsas bland annat av försvaret.

Vem har makt över genomförandet av den gröna omställningen? Sakkunniga konstaterade att man i allmänhet inte i sig motsätter sig klimatåtgärder, utan att motståndet vanligen uppstår på grund av hur besluten fattas och hur konsekvenserna fördelas. När det gäller lokalt godkännande av förnybar energi är det avgörande vanligen läget, konsekvenserna och planeringsfaserna, inte tekniken i sig. Acceptansen för den gröna omställningen blir lidande om möjligheter att delta ges för sent eller är formella. Till exempel kan man låta bli att be om utlåtanden från konsumenter, marginaliserade grupper eller civilsamhället och ge kortare svarstider än vad som rekommenderas. Om invånarna upplever att de inte har någon verklig möjlighet att påverka leder det till klagomål, organiserat motstånd och utdragna projekt. Vid utfrågningen i framtidsutskottet diskuterades också om andra arters än människans synvinkel ska beaktas i rättvisedebatten. Enligt en sakkunnig har människornas behov varit utgångspunkten för diskussionen, men beaktandet av andra arter har kommit in i bilden bland annat i och med bekämpningen av klimatförändringen och så kallade ”green vs. green”-avväganden där fördelarna och nackdelarna fördelar sig ojämnt i förhållande till hållbarhetsmålen: till exempel kan förnybar energi samtidigt minska klimatutsläppen och skada biodiversiteten i produktionsområdet.

Även inom den offentliga förvaltningen kan det finnas obalans mellan olika synvinklar. Enligt en sakkunnig påverkas inte alltid själva besluten av de klimatrelaterade synpunkter som deltagarna framfört i tvister som gäller markanvändning och användning av naturresurser, vilket beror på den bristfälliga kopplingen mellan klimatlagens mål och klimatplanerna och det övriga miljö- och förvaltningsrättsliga systemet. Tillstånd, planläggning och upphandling medför ingen konsekvent skyldighet att beakta klimatmålen och klimatkonsekvenserna.

I sakkunnigyttanden föreslogs också vissa lösningar för att främja en rättvis omställning och undvika motsättningar. På EU-nivå har man till exempel tagit fram initiativ för att hantera konflikter och förbättra acceptansen/det lokala engagemanget, såsom Pact for Engagement, alternativa tvistlösningsmetoder (ADR) och accelerationsområden för förnybar energi (RAA)

Betänkande FrUB 1/2026 rd

med krav på inkluderande höranden. Acceptansen och rättvisan kan också stärkas genom affärsmodeller som sprider ut fördelarna och skapar ägarskap för lokalbefolkningen (t.ex. energikooperativ). Processerna bör inledas på ett inkluderande sätt som genuint påverkar utformningen av alternativen. Dessutom bör klimatmålen och konsekvensbedömningen på ett mer förpliktande sätt kopplas till tillstånden, planläggningen och upphandlingarna, och fördelningseffekterna bör synliggöras och behandlas på förhand särskilt där som belastningen ackumuleras.

Utlåtandeutskottets kommentarer. Jord- och skogsbruksutskottet påpekar att det vid granskning av scenarierna i del 1 av framtidsredogörelsen är viktigt att identifiera hur de påverkar olika delar av landet på olika sätt samt vilken roll och vilka möjligheter att påverka lokala åtgärder och olika befolkningsgrupper har. Till exempel kan energiomställningen enligt jord- och skogsbruksutskottet medföra lokala spänningar och konflikter som det är befogat att vara förberedd på.

Den ekologiska krisens konsekvenser på lång sikt

Under den första etappen av höranden om redogörelsen konstaterade flera sakkunniga att de ekologiska brytpunkterna är underrepresenterade i redogörelsen i förhållande till deras betydelse. Därför hörde utskottet sakkunniga också om hur tilltagande miljöförändringar kan påverka finländarnas vardag på 25—50 års sikt. Sakkunniga inom livsmedelsproduktion och social- och hälsovård kommenterade vid sidan av redogörelsen ett utlåtande om beskrivningar av ekologiska kriser (4C, AMOC, GWAIC) som begärts av emeritusprofessorn i miljöpolitik Janne I. Hukkinen. Med hjälp av beskrivningarna kan man uppfatta orsakssamband och förändringsteman som är centrala med tanke på vardagen.

I 4C-scenariot stiger den globala medeltemperaturen till över fyra grader Celsius. För Finlands del innebär detta särskilt att vårt land värms upp snabbare än jordklotet i genomsnitt, att uppvärmningen är kraftigast vintertid och att extrema väderfenomen (skyfall, stormar, isstormar, långa värmeböljor och perioder av torka) samtidigt blir vanligare. Scenariot är uppbyggt så att det inte bara beskriver ”en kris”, utan hur vardagen småningom blir mer känslig för störningar.

GWAIC-scenariot beskriver effekterna av att inlandsisen på Grönland och Västantarktis smälter och spricker, särskilt genom den stigande havsnivån. Inom den tidsram på 25—50 år som utskottet satt upp är den ”allvarligaste” snabba kollapsen mycket osannolik, men utlåtandet granskar en måttlig plötslig höjning av havsnivån med 1—2 meter. Om scenariot förverkligas förändras livet för invånarna i de finländska skärgårds- och kustområdena avsevärt: de minsta tätorterna börjar tömmas på grund av upprepade översvämningar och havsnivån stiger permanent, stora tätorter inleder mycket omfattande renoveringar av dagvattensystemen och skydden mot översvämningar, priserna på hemförsäkringar stiger och i en del områden blir i praktiken omöjligt att köpa försäkring. Städer i inlandet kan dra nytta av utvandring från kusten, medan städer i kustområdena kan uppleva en tillbakagång.

AMOC-scenariot innebär att havsströmmen i Nordatlanten (AMOC) bromsas upp eller eventuellt stannar. AMOC är en del av det globala systemet med havsströmmar som transporterar varmt och salt ytvatten mot Grönland, där vattnet svalnar och sjunker ner i djupet. I scenariot leder

Betänkande FrUB 1/2026 rd

uppvärmningen av norra halvklotet och de smältande grönländska glaciärerna till att ytvattnet spåds ut med sött smältvatten och strömmen inte "sjunker" lika kraftigt, vilket gör att AMOC bromsas upp eller eventuellt stannar. Konsekvenserna för Finland kan vara tudelade: 1) kraftig nedkylning eller 2) mycket stora variationer i väder och temperatur, beroende på den samtidigt pågående globala uppvärmningen.

I utlåtandet betonades att bedömningen av miljöförändringarnas konsekvenser är förenad med betydande osäkerhet och att scenarierna inte har kompletterats med kvantitativa riskbedömningar, utan endast identifierar förändringar som har potential att rubba förutsättningar för vardagligt liv. Trots att klimatåtgärderna är primära är det grundläggande antagandet i scenarierna att miljöpolitiken och förmågan att genomföra den släpar efter förändringstakten i miljön. En annan utgångspunkt för scenarierna som baserar sig på den historiska utvecklingen är att det inte lönar sig att anta att den tekniska utvecklingen löser de utmaningar som miljöförändringen medför, utan att det finns skäl att förbereda sig på att de närmaste årtiondena kan förutsätta anpassning till "kroniska kriser" som uppstår i serier och överlappar varandra. Den ekologiska krisen ger således upphov till uttryckligen en systemrisk: en fungerande vardag bygger på samverkan mellan systemen för energi, vatten, datakommunikation, logistik och service. Om en störning drabbar till exempel elförsörjningen kan konsekvenserna snabbt återspeglas till exempel i livsmedelssystemet och social- och hälsovårdssystemen. Dessa störningar återspeglas i sin tur direkt i försörjning, hälsa och säkerhet i vardagen.

Effekterna av 4C-scenariot. Tillgången till mat och livsmedelsförsörjningen blir ett växande orosmoment i detta scenario. Extrema och ofta samtidigt väderfenomen både i Finland och i världens viktigaste områden för matproduktion kan leda till flera allvarliga nationella störningar redan 2050. Livsmedelstryggheten är också förenad med matens tillgänglighet (ekonomiska, fysiska och psykiska möjligheter att skaffa näringsrik och trygg mat) samt stabilitet och kontinuitet. Geopolitiska spänningar kan orsaka flera veckors avbrott i globala transportkedjor. Tillgången till och priserna på livsmedelsprodukter varierar mer än tidigare. Trots att självförsörjningsgraden för animaliska produkter kan vara hög, är produktionens kontinuitet bunden till exempelvis gödsel- och energiråvaror samt andra kritiska insatsvaror. Produktutvecklingen inom syntetisk mat kan accelerera. Det är dock lättare att producera protein på konstgjord väg, medan det är svårt att på ett kostnadseffektivt sätt producera kolhydrater, som är källan till största delen av den energi som människan behöver. För att också kommande generationer ska kunna garanteras livsmedelstrygghet är det viktigt att sörja för markens bördighet och miljön. Utmaningen är att livsmedelssystemet är låst vid optimering av effektiviteten. I Finland syns detta till exempel i att handeln koncentreras och i regional differentiering av jordbruket. Globalt sett producerar fem växtarter 60 procent av de kalorier som behövs, vilket innebär att förändringar i till exempel vetets växtförhållanden har en betydande inverkan på den globala livsmedelstryggheten.

Inom social- och hälsovården leder följderna av störningar i vardagen till att tjänsterna fungerar sämre och människornas förtroende för systemet försvagas. Fram till 2050 kan finländarna ha blivit tvungna att vänja sig vid elavbrott, som i glesbygden kan vara i upp till veckor. Det kan förekomma störningar i den elektrifierade trafiken och datakommunikationen och krisinformationen kan halta. Falska rykten kan försvåra räddningsåtgärder. Även vatten- och avfallshanteringen kan drabbas av rentav veckolånga avbrott, vilket ökar hälsoriskerna och

Betänkande FrUB 1/2026 rd

behovet av social- och hälsovårdstjänster och räddningstjänster särskilt bland den åldrande befolkningen som också lider hårdast av effekterna av de ökande värmeböljorna. Riskerna för smittsamma sjukdomar som sprids via vatten, kvalster och andra djur ökar. Om antibiotikaresistensen fortsätter att öka försämras möjligheterna att behandla bakterieinfektioner med antibiotika till exempel under pandemier.

Effekterna av GWAIC-scenariot. I detta scenario är konsekvenserna för jordbruket och livsmedelsproduktionen ungefär desamma som i 4C-scenariot, men en höjning av vattennivån skulle medföra ytterligare utmaningar. Längs den finska kusten måste infrastruktur och placeringen av tjänster omorganiseras och flyttningsrörelsen ökar, medan betydelsen av livsmedelsförsörjningens funktionssäkerhet accentueras särskilt i de städer och tillväxtcentrum dit flyttningsrörelsen riktar sig. Då översvämningsrisken blir kronisk kan det styra investeringarna och påverka näringsstrukturerna. Detta återspeglas också i livsmedelskedjans kostnader och verksamhetslogik, till exempel som ett behov att trygga lagring, transport och distribution vid störningar. Det kan ske en flyttningsrörelsen till Finland från Sydeuropa, men också från andra områden runt om i världen som lider av stigande vattennivåer. I ett sakkunnigyttrande hänvisas det till IPCC:s bedömning att en höjning av havsnivån med 1 meter kan tvinga till exempel 13 miljoner människor i Bangladesh att flytta. Utöver flyttningsrörelsen till Finland kan konsekvenser också uppstå genom ökad utländsk efterfrågan på mat.

Hälsoeffekterna av GWAIC-scenariot uppstår på det stora hela indirekt: långvariga evakueringar, problem med inomhusluft och avbrott i service kan återspeglas i välbefinnandet och hälsan. Den stigande havsnivån och upprepade översvämningsrisker ökar betydelsen av vattenburna infektioner och mögelskador: översvämningsrisker orsakade av dagvatten och stigande havsnivåer kan förorena dricksvattenkällor, öka spridningen av patogener och försvaga boendehälsan. Långvariga störningar i infrastrukturen ändrar riskerna för smittsamma sjukdomar från akuta kriser till permanent hantering.

Effekterna av AMOC-scenariot. Scenariot innebär ett kallt Finland där förutsättningarna för jordbruket försämras betydligt. Särskilt produktionen av oljeväxter, sockerbetor och trindsäd blir svår och dyr i Finland. Sannolikt lyckas den ännu i södra Finland med hjälp av gamla växtsorter som lämpar sig för korta växtperioder, men i landets mellersta delar upphör produktionen av växter med fröskörd så gott som helt och hållet. Krävande växter med lång växtperiod, såsom trindsäd och oljeväxter, odlas knappast i södra Finland heller i detta scenario. Den del av animalieproduktionen som baserar sig på vall kan lyckas i landets södra delar och ställvis längre norrut i mindre omfattning än i nuläget. För att produktionen ska kunna fortsätta och utvecklas krävs det dock betydande investeringar eftersom vintrarna är långa och ibland mycket kalla. Inom livsmedelsförsörjningen övergår man i allt högre grad till olika metoder för att producera syntetisk mat, eftersom importen inte kan ersätta förlorad inhemsk matproduktion i en situation där också globalt viktiga områden för livsmedelsproduktion försvagas av samtidiga förändringar i klimatsystemet, såsom osäkerhetsfaktorer i anslutning till monsunregn. I detta scenario är det särskilt viktigt att beakta att syntetisk produktion av kolhydrater, det vill säga "baskalorierna" i maten, kan vara omöjligt att åstadkomma snabbt eller i tillräckligt stor skala.

Stränga vintrar, störningar i energiförsörjningen och logistiska svårigheter belastar även hälso- och sjukvården. Långa elavbrott kan försämra verksamhetskedjorna i fråga om laboratorier och

Betänkande FrUB 1/2026 rd

vaccin, vilket äventyrar den grundläggande infrastrukturen för epidemihantering. Kallare temperaturer kan emellertid minska till exempel de sjukdomar som kvalster sprider.

I sakkunnigyttrandena och under mötesdiskussionerna framfördes ett stort antal anmärkningar om beredskapen inför lösningar som gäller ekologiska kriser. Till exempel:

- Det väsentliga är att förbereda sig på en situation där kriser bildar serier och överlappar varandra och där man agerar samtidigt som man återhämtar sig från tidigare kriser.
- Om en politik som syftar till att dämpa klimatförändringen framskrider långsamt upplevs anpassningen som ett centralt medel, men förändringen innebär inte nödvändigtvis en ”dystopi” utan en annorlunda vardag.
- Kritiska med tanke på anpassningen är omedelbara, långvariga och flexibla åtgärder som lämpar sig för flera alternativa framtider.
- Investeringar bör bedömas också med tanke på rättvisan mellan generationerna och en övergripande uppföljningsmekanism bör utvecklas. Detta innebär att beredskapen och anpassningen inte granskas som separata sektors- eller säkerhetspolitiska frågor utan som en del av en mer omfattande reform av den offentliga styrningen där målen för den samhälleliga välfärden och den ekologiska hållbarheten sätts i centrum för den ekonomiska politiken och budgetberedningen.
- Självförsörjningsperspektivet och förändringarna i städerna syns inte i redogörelsen: I framtiden blir städerna grönare, energiproduktion övergår till tak och byggnadsbeståndet förändras.
- Det behövs teknik för produktion av koldioxidneutral syntetisk mat, omfattande växtproduktion inomhus, gradvis minskning av produktionen av animalieprotein och minimering av sjukdomsriskerna inom den industriella djurproduktionen samt avveckling av jordbrukets beroenden med hjälp av cirkulär ekonomi och decentraliserade lösningar. Biomassa kan förädlas till återvinningsgödsel och jordförbättringsmedel och ökad odlingsareal för baljväxter med förmåga till biologisk kvävebindning samt lång växtföljd kan stödja både självförsörjningen i fråga om gödselmedel och markens tillstånd.
- För att lösa flaskhalsar i fråga om vegetabiliska proteiner krävs det att förädlingsindustrin utvecklas: proteinisolat produceras inte i stora mängder och bondböner måste köpas från utlandet samtidigt som största delen av de inhemska bondbönorna används som foder på grund av brist på vidareförädling.
- Livsmedelsstrategin kan inte ha "fokus på endast en förskjutning". Tidigare har man klarat sig med mindre animalieproduktion och odlingarna var mångsidigare. Å andra sidan är växtproteiner förknippade med risker för odlingsberedskapen: en del år kan skörden duga endast som foder.
- Mikroodling är inte den primära lösningen med tanke på försörjningsberedskapen i Finland, men kan vara intressant med tanke på färdigheter och säsongvariation samt komplettering av kosten.
- Hanteringen av smittsamma sjukdomar förändras från att avvärja enskilda epidemier till ett permanent system med hög beredskap som kombinerar observation av vektorer, hantering av zoonoser, bekämpning av antibiotikaresistens, tryggad vattenförsörjning och resiliens hos kritisk infrastruktur.
- Sjukhuslokaler och evakueringslokaler bör dimensioneras så att de lämpar sig för pandemiförhållanden, och social- och hälsovårdssystemet bör kunna anpassa sig till snabb och betydande invandring.

Betänkande FrUB 1/2026 rd

- Frågan om den finländska befolkningens ”autonoma agerande” och förmåga att organisera sig självständigt under kriser aktualiserades i samband med coronapandemin. Pandemin var ett ”stresstest” där hushållen upplevde en chock när skyddsneten försvagades och bland annat kvinnornas arbetsbörda ökade, vilket framhäver behovet av att stärka det civila samhället och civilsamhällesorganisationerna samt att utveckla modeller för att stödja organisationerna.
- Det rådande narrativet är elektrifiering och elförbrukningen i samhället (datacentraler osv.) ökar. Energibesparing saknas i diskussionen. Det är också värt att notera behovet av kritiska metaller och mer allmänt behovet av naturresurser i anslutning till el.
- Om dämpandet lyckas kan det ge upphov till ”positiva brytpunkter”.

Utlåtandeutskottets kommentarer. Miljöutskottet konstaterar att tillståndet för miljön i Europa som helhet är svagt enligt rapporten Europas miljö 2025. Naturresurserna används ohållbart, mångfalden försvagas och klimatförändringen tilltar. Enligt en bedömning av Stockholm Resilience Centre vid Stockholms universitet har den säkra gränsen överskridits för sju av de nio granskade planetära gränserna, vilket gör irreversibla och kraftiga förändringar mer sannolika än tidigare. I sitt utlåtande behandlar miljöutskottet även redogörelsens vilda kort om att AMOC-strömmen (den termohalina cirkulationen i Atlanten) försvagas på grund av klimatförändringen, och utskottet anser att det kan ha katastrofala konsekvenser.

Jord- och skogsbruksutskottet påpekar att redogörelsen bättre kunde ha lyft fram det inbördes beroendet mellan människors, djurs och miljöns hälsa. Redogörelsen tar väldigt knapphändigt fasta på exempelvis hur antibiotikaresistens, zoonoser och mikroplaster påverkar vår hälsa och hur alla dessa faktorer inverkar på de olika scenarierna.

I fråga om livsmedelsproduktion anser jord- och skogsbruksutskottet att centrala frågor är säkerställandet av den inhemska tillgången på mat, vatten och förnybara naturresurser samt beredskapen inför störningar i leveranskedjorna. Utskottet anser att redogörelsen inte i tillräcklig utsträckning lyfter fram att det finländska livsmedelssystemet är beroende av produktionsinsatser från andra länder, till exempel gödselmedel, energi, proteinfoder, maskinkomponenter och arbetskraft. Jord- och skogsbruksutskottet påminner om att det finländska jordbrukets framtid, livsmedelssäkerheten och försörjningsberedskapen även påverkas av lokala faktorer, såsom åkermarkens försämrade bördighet (t.ex. minskade mängder löslig fosfor).

Enligt jord- och skogsbruksutskottet väntas den internationella handeln med livsmedel fortsätta att öka, vilket innebär att Finland i takt med att klimatförändringen framskrider har utmärkta möjligheter att i framtiden bli en allt större aktör inom livsmedelsförsörjning. Enligt jord- och skogsbruksutskottet måste möjligheterna till produktion av såväl animaliska som växtbaserade proteiner utnyttjas i stor utsträckning i Finland. En ökad användning av växtproteiner och utveckling av alternativa proteinkällor kan påverka miljön och hälsan positivt samt minska riskerna för zoonotiska pandemier och utveckling av antibiotikaresistens. Detta, liksom också förädling av sådana växtarter som lämpar sig för livsmedelsbruk, produktion av inhemska kvävegödselmedel, främjande av användning av återvinningsgödsel samt utnyttjande av kvävefixerande grödor i växtföljden, förbättrar livsmedelssystemets motståndskraft. Kolinlagring, som ökar det kol som binds i åkrarna, kan också ge producenterna extra inkomster.

Betänkande FrUB 1/2026 rd

Av de vilda korten i redogörelsen fäste jord- och skogsbruksutskottet särskild uppmärksamhet vid celljordbruket, där biprodukter från matproduktionen, jordbruket eller skogsbruket kan användas som näringsämnen. Miljöutskottet lyfter för sin del fram till exempel ny genteknik såsom gensaxar, nya odlingsmetoder såsom regenerativ odling och kolinlagrande jordbruk, traditionellt växelbruk samt vallodling och husdjurskötsel särskilt i erosionskänsliga områden.

Framtidsutskottet fokuserar i sitt betänkande i enlighet med framtidsredogörelsens mål särskilt på de frågor som har stor betydelse på lång sikt (+25 år). Utifrån hörandena understryker utskottet särskilt följande anmärkningar:

Vi har övergått från en tid av stabilitet till en tid som präglas av kriser och osäkerhet. Kriserna håller på att bli en del av vardagen och det nya normala. Många av de "överraskningar" som avsevärt förändrar världen är redan åtminstone delvis här, och de vilda korten är inte längre så vilda. Situationen förutsätter framförhållning av förvaltningen och andra aktörer, vilket innebär alternativa scenarier och identifiering av eventuella diskontinuiteter samt förmåga att fatta beslut trots att osäkerhet och ovisshet råder, samtidigt med sikte på det nya. Framtidsutskottet har redan tidigare, exempelvis i sitt utlåtande om EU:s strategiska framsyn (FrUU 3/2021 rd — E 130/2020 rd) konstaterat att i EU:s strategiska framsyn och även i Finlands nationella framsyn måste resiliens förstås som framtidsresiliens, det vill säga som en resiliens som ständigt förnyas. Samhällsförnyelsen stöds av att man inte bara försöker återgå till det tidigare, utan att förankra ny god praxis som uppstått under störningen och identifiera nya möjligheter. I tider av osäkerhet och ovisshet är det också viktigt med brett samförstånd om lägesbilden och öppen information. I den artificiella intelligensens tidevarv som börjat måste man också kunna särskilja lögn från fakta och förbereda sig på försök att fördunkla kommunikationen.

Beredskap inför olika scenarier kräver till och med beredskap inför motsatta framtider. Till exempel kan klimatuppvärmningen leda till AMOC-scenariot, som innebär att det blir kallare i norr och att det därför förutsätts fullständigt annan beredskap än om temperaturen enbart stiger. Båda utvecklingsförloppen kan i ett globalt perspektiv realiseras samtidigt, vilket i Finland betyder att klimatet först fortsätter att värmas upp, varefter det kallnar. Detta framhäver betydelsen av de åtgärder som behövs i alla scenarier och av win-win-åtgärder med många fördelar. Arktis framstod vid framtidsutskottets utfrågning som ett framtidslaboratorium för parallella och motsatta scenarier och eventuella brytpunkter. Många förändringar är redan vardag för finländarna, medan de längre söderut ännu framstår som framtida hot. Å andra sidan framkom det vid utskottets utfrågning att Arktis också reagerar känsligt på positiva förändringar om sådana sker i tid. Helhetsbilden är dock den att Finland värms upp snabbare än jordklotet i genomsnitt och man kan förutse att varmare vintrar, höjda havsnivåer och skyfall gör att översvämningar, stormar, isstormar, långa värmeböljor och perioder av torka, artförflyttning och därmed nya växt- och djursjukdomar, skadedjur och pandemier blir vanligare. Dessutom orsakar globala kriser, såsom torka och krig, redan nu flyktingströmmar från söder till norr. Allt detta förutsätter att städerna och den övriga infrastrukturen samt olika branscher och även medborgarna har förmåga att anpassa sig till förändringarna. I detta betänkande är särskilt uppgifterna om livsmedelsproduktion ett

Betänkande FrUB 1/2026 rd

belysande exempel på vad man måste förbereda sig på till exempel i fråga om livsmedelstryggheten.

Vi måste förstå och vara medvetna om att världsordningen splittras. I sitt utlåtande om den aktuella redogörelsen om förändringarna i den internationella säkerhetspolitiska omgivningen (FrUU 2/2022 rd — SRR 1/2022 rd) konstaterade framtidsutskottet att ”världen blir allt mer multipolär och att Finland och EU därför måste visa förståelse också för tankesätt, mål och värderingar som avviker från deras egna.” Under de senaste åren har konflikter världen över eskalerat ända till krig, och också inom EU har meningsskiljaktigheter bromsat upp och försvårat behövliga beslut och åtgärder. Världen har redan länge förutsetts bli multipolär bland annat i och med att Kinas betydelse ökar. De sakkunniga som utskottet hört talar inte längre om multipolaritet, utan om en splittrad världsordning där det kan finnas flera ”poler” och principer som styr verksamheten kring dem. Men även om den avtalsbaserade världsordningen har försvagats innebär det inte att betydelsen av internationellt samarbete minskar. Snarare tvärtom: samarbetet måste bara byggas upp på nytt och på ett nytt sätt med både gamla och nya samarbetsparter, vilket också framhävs särskilt väl i försvarsutskottets och stora utskottets utlåtanden om framtidsredogörelsen.

Vi måste främja en rättvis hållbarhetsomställning och anpassa oss till en mångdimensionell ekologisk kris. Enligt de yttranden som utskottet fått försämrats miljöns tillstånd, men vi kan på många sätt påverka hur snabbt förändringen sker och till och med dess riktning. Man kan också anpassa sig till förändringarna och vissa förändringar, såsom att arktiska havsrutter öppnas, kan delvis vara fördelaktiga för Finland. Beredskapen försvåras av att det är svårt att förutse ändringarnas exakta konsekvenser och tidsperspektivet. Den lömskaste utmaningen för prognostiseringen är att vi inte vet i vilket skede vi korsar kritiska brytpunkter, efter vilka förändringen accelererar och är oåterkallelig. Om vi väntar tills förändringen har bevisats vetenskapligt är vi försenade. Förändringen har redan skett. Beredskap kräver framförhållning. Vi behöver också uppföljningsinformation om naturens tillstånd och förståelse av vad eventuella förändringar i miljön och ekosystemtjänsterna innebär för de mänskliga servicesystem som upprätthåller en trygg vardag. Hur ser vardagen ut om till exempel de system som vi har använt för att garantera skydd, tillräckligt med mat, rent vatten och vår hälsa börjar rubbas? Hurdana bör våra system vara för att vara motståndskraftiga också under föränderliga förhållanden eller kriser? Med tanke på hållbar välfärd och framtidsresiliens behöver vi också metoder för att hantera de spänningar och konflikter som förändringen medför på ett sätt som tryggar rättvisa och social hållbarhet samt lösningar med många fördelar som tryggar såväl ekosystemtjänster som människors och andra arters välfärd. Det väsentliga är att grunderna och processerna är transparenta och att man säkerställer genuin växelverkan.

Livsmedelstrygghet måste säkerställas trots ständiga kriser. Livsmedelstryggheten är en väsentlig del av försörjningsberedskapen. Utmaningar och hot mot livsmedelstryggheten har av hävd ansetts vara bland annat det faktum att det inhemska livsmedelssystemet är beroende av insatsvaror från andra länder, minskade mängder lättlöslig fosfor, djursjukdomar och växtsjukdomar samt utvecklingen av antibiotikaresistens. Sakkunniga

Betänkande FrUB 1/2026 rd

tog också upp osäkerheten kring vegetationsperioden och utmaningarna inom förädlingsindustrin för inhemskt växtprotein. Dessutom påminde sakkunniga om det potentiella förädlingsvärdet av växtproteinprodukter, som kan främja den regionala ekonomin och sysselsättningen. Förädlingsvärdet kan uppnås genom löner, investeringar och företagsvinster inom primärproduktionen, den växande förädlingsindustrin och livsmedelsindustrin. Växtproteinproduktionens potential kan också ses som en kompletterande försörjningsberedskapsfaktor vid sidan av mångsidigt jordbruk och mångsidig boskapsskötsel. I sakkunnigyttrandena betonades också möjligheterna med ny teknik, såsom cellodling, gensaxar och syntetiskt tillverkad mat. Både miljöutskottet och jord- och skogsbruksutskottet påminde mer allmänt om betydelsen av hållbar bioekonomi och till exempel skogarna som producenter av olika ekosystemtjänster och om skogsbrukets roll för Finlands livskraft och för att landet ska hållas bebott. Skogsbruket grundar sig på inhemska produktionsinsatser och omfattande värdekedjor som ger arbetstillfällen och utkomst samt stärker försörjningsberedskapen i hela landet.

Framtidsutskottet fäster särskild uppmärksamhet vid att olika arter klarar sig i de olika scenarierna för ekologiska kriser som utskottet granskat, och anpassningen till förändringarna förutsätter olika alternativa odlingsmetoder och produktionsstrukturer. Vid utskottets utfrågning lyfte sakkunniga också fram mikroodling i tätorter som en lösning och inlärningsmetod där var och en kan bidra.

Den snabba och radikala tekniska utvecklingen medför en samhällelig omvälvning, en aldrig tidigare skådad produktivitetöknning, risker som hotar samhällsfreden samt en omfördelning mellan dem som drar nytta av utvecklingen och dem som inte berörs. I framtidsutskottets rapport "Suomen sata uutta mahdollisuutta" (TuVJ 6/2013), som publicerades 2013 och förutsåg effekterna av radikal teknik, bedömdes öppna data och big data vara de potentiellt mest genomslagskraftiga teknikerna bland de hundra tekniker som bedömdes. När bedömningen upprepades 2018 (TuVJ 1/2018) toppades listan av neuronätverk och djupinlärning. Dessa tekniker tog med tiden formen av artificiell intelligens, som för första gången nämndes i utskottets rapporter 2016 (TuVJ 1/2016, Teknologiamurros 2013—2016). Framtidsutskottets publikation Tekoälyratkaisut tänään ja tulevaisuudessa (TuVJ 1/2022) dokumenterar hela det omfattande fältet för artificiell intelligens strax innan artificiell intelligens för konsumentbruk hade sitt genombrott. Redan då såg man hur AI-lösningarna påverkar också annat än den digitala världen då de kopplas till annan digital eller fysisk teknik för att möjliggöra till exempel fordon utan förare eller lösningar inom den förebyggande hälso- och sjukvården.

Nu lever vi i en tid då förmågan hos artificiell intelligens förändras från månad till månad. Situationen liknar den omvälvning som internet orsakat sedan 90-talet, men effekterna visar sig snabbare. Många av de utmaningar som nu är aktuella inom artificiell intelligens ersätts snart med nya.

För närvarande finns det branscher och företag där en person tack vare generell artificiell intelligens kan utföra samma mängd arbete som utan hjälp av artificiell intelligens skulle kräva flera personers insats. I många företag inom dataekonomi som är kopplade till artificiell intelligens har omsättningen börjat öka kraftigt. Samtidigt har det i Förenta

Betänkande FrUB 1/2026 rd

staterna blivit svårare för unga att komma in på arbetsmarknaden, eftersom artificiell intelligens numera kan sköta enkla rutinuppgifter. Samma utveckling befaras också här. Också gränsen mellan rutinuppgifter och expertarbete förskjuts ständigt då den generativa artificiella intelligensen blir allt nyttigare som stöd för expertarbetet. Artificiell intelligens utnyttjas också för brottsliga ändamål.

Vid framtidsutskottets sakkunnigutfrågning beskrevs också förmågan hos den artificiella intelligensens rekommendationsalgoritmer att genom sociala medier forma användarnas uppfattning av verkligheten. Artificiell intelligens kan använda allt mindre resurser för att skapa ett genuint intryck som inte är verklighetsbaserat. Sådana egenskaper möjliggör medryckande underhållning och undervisning, mångsidigare synlighet för nya slags smidiga aktörer i sociala medier och påverkan som skapar bubblor och snedvrider verklighetsbilden och även avsiktligt rubbar demokratin.

Det bör noteras att den artificiella intelligensens framfart började redan för flera år sedan i datatekniska och industriella lösningar som inte är uppenbara för konsumenterna. Trots att artificiell intelligens utan tvivel är förknippat med även många felaktiga förväntningar, uppstår teknikens största inverkan på lång sikt uttryckligen genom sådana kopplingar. Exempelvis förutspår framtidsutskottets publikation Humanoid robots from now to 2040s (TuVJ 1/2025) att robotar som diskuterar och lär sig självständigt börjar sprida sig utanför tillverkningsindustrin inom 5–10 år och förändrar samhället i grunden.

En av framtidsutskottets viktigaste uppgifter i riksdagen är att bedöma den tekniska utvecklingen och teknikens samhällsliga konsekvenser. Utskottet har redan sedan 2013 fullgjort denna uppgift med hjälp av rapporterna Suomen sata uutta mahdollisuutta: yhteiskunnan toimintamallit uudistava radikaali teknologia. En ny rapport i denna serie utkommer i maj 2026. Där förutspås att de tre tekniker som på 20 års sikt mest förändrar sätten att skapa värde är lösningar som för artificiell intelligens allt djupare in i samhällets funktion. Följande banbrytande tekniker är global bredbandsanslutning, samverkande multiagentisk artificiell intelligens och tillförlitliga AI-system. En liknande framtidsbild av ett AI-samhälle målades upp också under framtidsutskottets utfrågningar om artificiell intelligens. Den tekniska utvecklingen kommer att vara en enorm förändringskraft som påverkar våra liv, i synnerhet som det bakom teknik som möjliggör nya funktioner pågår en intensiv geopolitisk kapplöpning som gör det svårt att uppnå internationella avtal som dämpar riskerna, och samtidigt kan den tekniska utvecklingen också öka förbrukningen av naturresurser. I fortsättningen finns det skäl att främja AI-lösningar som dämpar och bekämpar ekologiska kriser och ökar den globala välfärden.

Utskottet hörde sakkunniga också om hur framtidsredogörelserna kan utvecklas. Alla sakkunniga ansåg att framtidsredogörelsens första del som helhet är systematisk och av hög kvalitet. Redogörelsen konstaterades uppfylla de viktigaste kriterierna för strategisk framsyn, det vill säga ett långt tidsperspektiv, explicit hantering av osäkerheter och ett scenariobaserat angreppssätt. Även enligt de utskott som gett ett utlåtande om framtidsredogörelsen är framtidsredogörelsen ett viktigt dokument som skapar en gemensam nationell lägesbild, analyserar Finlands framtida utvecklingsriktningar och stöder ett förutseende förvaltningsarbete. Beredningen av dokumentet stärker statsrådets kontinuerliga framtidsanalys och dess vidareutveckling. Beröm fick också det

Betänkande FrUB 1/2026 rd

faktum att framtidsredogörelsen utarbetas i två delar, vilket främjar bred parlamentarisk förankring och därmed förutsättningar för en långsiktig och konsekvent politik i frågor som är centrala för Finlands framtid. Vid sakkunnigutfrågningen aktualiserades emellertid också synpunkter på hur framtidsredogörelsen eller den nationella framsynen överlag kunde förbättras:

Finlands interna utveckling kan få för liten uppmärksamhet då framtidsredogörelsen fokuserar på den internationella kontexten. Till exempel lyfter inte redogörelsen i tillräckligt hög grad upp betydelsen, nuläget och utvecklingen av hållbar ekonomi, produktivitet, konkurrenskraft, regional utveckling, kompetens, åldrande, socialt arv, barns och ungas välfärd och framtidstro samt välfärdsekonomin i vidare bemärkelse.

Redogörelsen fokuserar på statens och myndigheternas framtidsutsikter. Redogörelsen utgör en god utgångspunkt för den gemensamma beredskapen inom Finlands förvaltning, men att staten står i centrum kan försvåra beaktandet av vissa fenomen och utvecklingsförlopp. Till exempel leder brytpunkter som beror på biologiska och geologiska processer till kollapsande ekosystem samt epidemier, vulkanutbrott, tsunamivågor och solstormar. De är svåra att förutse tidsmässigt och tolkas som vilda kort — något lösryckt från den "egentliga" framsynen. Till och med samhällseffekterna av radikal teknikutveckling kan hamna utanför tolkningsramen — eller så beaktas inte de drag som förändrar olika sektorer. Förändringen kan också börja med förändringar i olika gruppers tankesätt, som i form av djupa kulturella strömningar kan påverka framtiden på sätt som inte är lätta att uppfatta ur myndigheternas synvinkel. Dessa möjligheter har undersökts till exempel i framtidsutskottets publikation *Maailmankuvan muutos (TuVJ 1/2026)*.

Redogörelsens användbarhet förbättras om sannolikheten för scenarier och förändringsfaktorer bedöms mer systematiskt. Bedömning av sannolikheterna tjänar också framsynen på kortare sikt och prioriteringen av åtgärder. Genom att i sin tur bedöma förändringsfaktorers genomslag kunde man bättre i redogörelsen integrera utvecklingsförlopp av typen vilt kort, som är svåra att placera tidsmässigt.

Framtidsredogörelsens granskning visar inte hur de förväntade förändringarna påverkar individens vardag. Att ta framtidsredogörelsen till en vardaglig nivå gör det möjligt att bättre koppla framsynen till frågor inom välfärd, rättvisa och jämlikhet. Som exempel lyfter framtidsutskottet fram hur förändringarna i välfärdssamhället har granskats med hjälp av exempelfamiljer i framtidsutskottets rapport *Hyvinvointiyhteiskunta 2030 (TuVJ 2/2014 och den uppdaterade versionen TuVJ 2/2017)*.

Framtidsdialoger som engagerar medborgarna kan användas för att bedöma framtidsredogörelsen ur ett vardagsperspektiv. De sakkunniga välkomnar de framtidsdialoger som genomförts i samband med redogörelseprocessen, men konstaterar att kopplingen till framtidsredogörelsen förblir vag. Utskottet förutsatte i sitt föregående framtidsbetänkande (FrUB 1/2022 rd — SRR 16/2022 rd) att statsrådet ska "stärka det samhälleliga förtroendet, toleransen, framtidstron, demokratin och ägarskapet i fråga om den gemensamma framtiden genom att utveckla framtidsredogörelsens dialog och kommunikation så att det förs en öppen diskussion om de stora framtidsfrågor som identifierats i framtidsredogörelsen och som sträcker sig över flera valperioder och som

Betänkande FrUB 1/2026 rd

engagerar civilsamhällets aktörer på bred front både när redogörelserna bereds och när de blivit klara". Framtidsdialoger som engagerar intressenter i det civila samhället kan vara ett fruktbart sätt att bedöma framtidsfrågor som identifierats i framtidsredogörelsen särskilt med tanke på människors vardag. Dessutom kan de skapa debatt inte bara om beredskapen utan också om de möjligheter som förändringarna öppnar upp.

Utnyttjandet av framtidsredogörelsen i planeringen, beredskapen och beslutsfattandet inom den offentliga förvaltningen måste utvecklas. Det väsentliga i framtidsredogörelsen är ett långt tidsperspektiv (minst 20 år), ett scenariobaserat genomförande samt systematisk behandling av osäkerheter och förändringsfaktorer i två faser så att den första fasen bereds som ministeriernas gemensam kontinuerlig framsyn och den andra fasen fokuserar på att konkretisera ett spetstema. Man måste fortfarande hålla fast vid dessa principer, men för att främja framtidsredogörelsens genomslag bör ordningen och tidpunkten för redogörelsens första och andra del enligt framtidsutskottet ändras så att nuvarande del 1 (dvs. den omfattande omvärldsanalysen och scenarioarbetet) blir en gemensam kunskapsbas för valprogrammen och regeringsprogrammet före valet (liksom del 2 under denna valperiod blir i slutet av vårsessionen 2026). Det aktuella spetstemat för Finlands framtidspolitik kan för sin del väljas redan vid regeringförhandlingarna, vilket innebär att framtidsredogörelsens nuvarande del 2 jämte åtgärder kan läggas fram i början av valperioden så att de åtgärder som föreslås i den hinner inledas ännu under samma valperiod. På så sätt omfattar regeringsprogrammen också granskning av framtidskonsekvenser.

Framtidsredogörelsen och beredningen av den utnyttjas enligt redogörelsen redan bland annat i regeringens halvtidsgranskning, regeringens utlåtanden om lägesbilden och strategier, ministeriernas strategiska planering, strategiarbete och politiska planering, författningar och beslut, riskhantering och stöd för framtagning av lägesbild, identifiering av forsknings- och utvecklingsbehov, statsrådets kanslis hållbarhetsanalys samt resultatstyrning, verksamhets- och ekonomiplanering. En starkare förankring av redogörelsen i regeringsprogrammet främjar utnyttjandet av redogörelsen ytterligare.

Under föregående valperiod behandlade framtidsredogörelsens 2:a del (Utblick över kommande generationers Finland, SRR 16/2022 rd), kommande generationers rättigheter och användning av framsyn vid lagberedningen. De kommande generationernas perspektiv nämns också i avsnitt 8 om åtgärder oberoende av scenarierna i den redogörelse som behandlas i detta betänkande (SRR 7/2025 rd) och anknyter till lagstiftning: lagstiftningens konsekvenser för den totala hållbarheten måste bedömas i en bredare omfattning än i nuläget och med beaktande av kommande generationer. Temat har också samband med EU-kommissionens handlingsplan för rättvisa mellan generationerna (Strategy on intergenerational fairness) som publicerades våren 2026 samt med FN:s framtidspakt och deklaration om kommande generationer som godkändes i september 2024.

Vid framtidsutskottets utfrågning understödde sakkunniga i stor utsträckning stärkandet av rättvisan mellan generationerna. Framtidsutskottet har redan tidigare under denna valperiod i sitt utlåtande (FrUU 5/2024 rd — E 109/2024 rd) konstaterat att "För att säkerställa ett verkligt engagemang menar framtidsutskottet att man också bör

Betänkande FrUB 1/2026 rd

överväga en lag som säkerställer att kommande generationers välfärd beaktas." I det föregående framtidsbetänkandet (FrUB 1/2022 rd — SRR 16/2022 rd) godkände riksdagen dessutom framtidsutskottets kläm om att statsrådet ska "1) Utveckla ett framsynsarbete som stöder beslutsfattandet, beslutsfattarnas framtidsfärdigheter, gränssnitten i framtidsredogörelsen till statsrådets övriga framsynsverksamhet samt bedömningen av lagstiftningens framtidsverkningar så att kommande generationer och rättvisan mellan generationerna bättre kan beaktas i lagstiftningen."

FÖRSLAG TILL BESLUT

Framtidsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner ett ställningstagande med anledning av redogörelse SRR 7/2025 rd.

Utskottets förslag till ställningstagande

Riksdagen förutsätter att statsrådet

1) Fortsätter att utarbeta två framtidsredogörelser per valperiod, men ändrar på ordningen och tidpunkten för redogörelsens första och andra del så att nuvarande del 1 (omfattande omvärldsanalys och scenarioarbete som utarbetas med stöd av ministeriernas gemensamma och fortlöpande framsyn) blir klar som en gemensam kunskapsbas cirka ett år före valet. Det aktuella spetstemat för Finlands framtidspolitik kan för sin del väljas redan vid regeringsförhandlingarna, vilket innebär att framtidsredogörelsens nuvarande del 2 (om ett särskilt viktigt framtidsstema som regeringen väljer) kan utarbetas genast i början av valperioden så att de åtgärder som föreslås i den hinner inledas ännu under samma valperiod. Denna ändring binder framtidsredogörelserna bättre till regeringsprogrammet och ökar deras nytthet, genomslag och förankring i statsförvaltningens övriga tjänstearbete.

2) Utnyttjar framtidsdialoger som engagerar intressenter i det civila samhället för att bedöma framtidsfrågor som identifierats i framtidsredogörelsen också med tanke på medborgarnas vardag.

3) Höjer beredskapen för de utmaningar som artificiell intelligens medför och överlag för att tåla osäkerhet och ständiga multipla kriser.

4) Aktivt arbetar för att identifiera möjligheter som stöder förnyande resiliens och ny affärsverksamhet över sektorsgränserna.

5) Säkerställer Finlands konkurrenskraft i fråga om kompetens, utnyttjande av ny teknik samt innovationsdriven och hållbar tillväxt.

Betänkande FrUB 1/2026 rd

6) *Beaktar de anpassningsåtgärder som olika ekologiska kriser förutsätter i fråga om livsmedelstryggheten och i vidare bemärkelse tryggheten av samhällsbärande funktioners kontinuitet och fortsätter arbetet för att lösa dem.*

7) *Främjar barns och ungas deltagande och delaktighet.*

8) *Främjar en sådan lag om generationernas ansvar som framtidsutskottet och UKM:s expertgrupp (2026:18) föreslagit som ett sätt att stärka de ungas försvagade framtidstro, stödja familjebildningen och stärka kommande generationers grundläggande fri- och rättigheter också med beaktande av andra arter och gränserna för planetär hållbarhet.*

Helsingfors 22.4.2026

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Anna Kontula vänst
vice ordförande Timo Harakka sd
medlem Eeva-Johanna Eloranta sd
medlem Kaisa Garedeu saf
medlem Lotta Hamari sd
medlem Harry Harkimo liik
medlem Terhi Koulumies saml
medlem Sheikki Laakso saf
medlem Niina Malm sd
medlem Krista Mikkonen gröna
medlem Mikko Ollikainen sv
medlem Martin Paasi saml
medlem Mikko Polvinen cent
medlem Ville Vähämäki saf
medlem Sinuhe Wallinheimo saml
ersättare Merja Rasinkangas saf.

Sekreterare var

utskottsråd Olli Hietanen
utskottets ständiga rådgivare Maria Höyssä.